

Ilmub aastast 1923

Raamatukogu

ISSN 0235-0351

3/2018

Proua Lea –
Võõpsu
raudnael

FOOKUSES:
Isikuandmete
kaittsel

Tiigrihüpe
kataloogimises
& kataloogide
arengus. II

Raamatu-
kogudevahelise
laenutuse
tulevikuteed
otsides. III

Praktikal Pariisis
Pompidou Keskuses

EESTI VABARIIK

EESTI
RAAMATU-
KOGU

100

Hea lugeja!

Sinu käes on *Raamatukogu* number, milles päevateemaks *Isikuandmete kaitse*. Rahvusraamatukogu juhtiv spetsialist andmekaitse ja õigusinfo alal Marianne Meiorg kirjeldab mitmekülgselt Euroopa Liidu isikuandmete kaitse üldmäärust (GDPR), mis jõustus maikuu. Saame teada, millised on isikuandmete töötlemise põhimõtted ja mida tuleks teha, et iga raamatukogu tegevus oleks täielikult üldmäärusega kooskõlas. Dr Marii Väljataga artikli *Raamatukogudevahelise laenutuse tulevikuteed otsides* kolmas osa pakub nägemuse sellest, kuidas võiksime Eestis lähitulevikus raamaturessursside ringlusest mõelda. Jätkame juttu tiigrihüppest kataloogimises ja kataloogide arengus: Jane Makke selgitab käesolevas numbris, mis on olem, kuidas on FRBR-i nõuded kohaldatavad meile tuttavasse bibliograafilisse maailma ning mida võidab kasutaja. Linda Jahilo annab ülevaate Eesti Vabariigi 100. aastapäevale pühendatud projektist *JutuPeatus*, mille käigus märgistatakse Tartu Linnaraamatukogu eestvõttel avalikus ruumis viitadega nende kohtadega seotud 100 olulist eesti kirjandusteost. Annika Aas jagab meile muljeid stažeerimisest Pariisi raamatukogudes. Ädu Neemre kirjutab Lasteraamatukoguhoidjate Suveakadeemia algusest ja selle suvekooli tänapäevast. Dr Heidi Heinmaa ja Anniki Vahkal räägivad kolmest olulisest Rahvusraamatukogus säilitatavast muusikateavikust. ERÜ aktivistid Lea Rand ja Ave Pill annavad teada maaraamatukogude sektsiooni ning vanaraamatu toimkonna selleaastastest tegevistest. Persoonilugu on peaaegu kuus kümnendit Põlvamaal Võõpsu Raamatukogu juhtinud Lea Saaremäest ning avarveerg Rápina esipoet Aapo Ilveselt, kes pajatab oma mitmetahulisest kokku puutest raamatukogudega.

Soovin head lugemist
ja kaasamõtlemit!

Foto: TM

AVAVEERG

- 3** Mis kasu nendest raamatukogudest on?
Aapo Ilves

PÄEVATEEMA: ISIKUANDMETE KAITSEL

- 4** Olulist isikuandmetest raamatukogude töös
Marianne Meiorg

KUHU LÄHED, RAAMATUKOGU?

- 13** Tiigrihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus. II osa
Jane Makke

ARENDUSTEGEVUS

- 19** Raamatukogudevahelise laenutuse tulevikuteed otsides. III osa
Mari Väljataga
- 22** Suvekool lasteraamatukoguhoidjatele
Ädu Neemre

PERSOON

- 24** Proua Lea – Võõpsu raudnael
Intervjuu Lea Saaremäega
Mihkel Volt

RAAMATUKOGUD MEIL JA VÕÖRSIL

- 28** Praktika Pariisis Pompidou Keskuses
Annika Aas

SADA AASTAT EESTI VABARIIKI

- 32** *JutuPeatus* ehk 100 Eesti ilukirjandusteost avalikus ruumis
Linda Jahilo

RR 100

- 36** Kolm pärlit muusikavallast
Intervjuu Heidi Heinmaa ja Anniki Vahkaliga
Mihkel Volt

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

- 39** Maaraamatukogude kevadine teabepäev
Lea Rand
- 41** Vanaraamatu toimkond Maarjamäel
Ave Pill

SÕNUMID

- 41** Mälestame:
Saima-Õie Andla
8. mai 1942 – 30. aprill 2018

42 SUMMARY

Foto: Teet Malsroos

3

AVAVEERG

Mis kasu nendest raamatukogudest on?

Aapo Ilves, laulukirjanik

Raamatukogudest rääkides ütlen kohe ära, et minu kodune raamatuvaramu on köidete arvult suur ja teemadelt avar, aga see-eest segi nagu üks väga-väga segamini raamatukogu. Lisaks on see kohati ka traumaotlik – nimelt on raamatutel ilmselt moes paljuneda, vähemalt tekib neid kogu aeg juurde ja esmajärjekorras on uustulnukatel kombeks koguneda mu voodi ümber virnadesse ning üritada siis öösel mulle peale langeda. Kohutav! Kui mul peaks kunagi taaskord elukaaslase osas rotatsioon toimuma, siis võiks püha Laurentius või püha Raimond Penyafortist või Aleksandria Katariina või kes selle ala pühak parasjagu ongi, mulle saata mõne raamatukoguhoidjaharidusega neidise. Paraku viibin ma selliste haridusasutuste lähistel, kus vastavat elukutset omandavaid tütarlapsi kõige tõenäolisem kohata oleks, üsna harva, mistap läheb selles osas raskeks. Ju tuleb siiski püüda olemasoleva materjaliga hakkama saada.

Harva käin ma ka raamatukogus raamatuid lappamas ja laenutamas. Ometigi olen ma avalikes kirjavarasaalides tihe külaline – nimelt käin ma kirjanikuna neis tihti esinemas, seda

seetõttu, et kutsutakse. Esinemise mõttes, muide, on vanad raamatukogud paremad, sest ultramoodsad suurte aatriumitega ruumid on projekteeritud heli neelama. Raske on poeedil, kitariga või ilma, leida nendes valgusküllastes templites kohta, kus hääli korralikult kõlab, aga eks tuleb hakkama saada, sest ka lugejail on kõrvad ja need ei taha kirjanikuga silmast silma kohtudes ometigi vaeslapse ossa jääda.

Laenutatud raamatud aga ei jää mul teps lugemata, sest mu ema Tiina Ilves on aastakümnetepikkuse staažiga raamatukogusõltlane. Ta käib igal kolmapäeval Rápina raamatukogus ja tema kandam tulles ja minnes on raske. Seetõttu olen ajakirjade, krimkade ja ulmekate uusimate tuultega üsna hästi kursis. Lisaks on ju emagi kirjanik – küllap on geenid süüdi – ning on mind juba kolm korda pannud fakti ette, et käsikiri on valmis, hakka nüüd toimetama ja kirjastama. Mis mul siis üle jääb – ema ju, liiatigi kui käsikirjad on lobedad ja muhedad. Meil käib tänu sellele ka pisike võistlus. Makstakse ju autoritele nende teoste laenutamise eest hüvitist ja kuigi minu osalusautorlusega raamatute nimekiri on kümneid kordi

ema omast pikem, on aastaid, mil tema kolm rahvalikku poolpehmeaanelist üllitist teenivad nii mõnegi euro rohkem. Raamatukogudest on ikka kasu ka!

Kõige rohkem kasu on mul viimastel aastatel olnud Soome väikelinna Mynämäki raamatukogust ja seegi kasu oli sügavalt materiaalne. Tegime seal Eva Pargi, Jan Rahmani, Karjala rokipoeedi Santtu Karhu ja teistega ehk näputäie soome ja inglise bardidega nii-öelda kirjanduslikku bändi ja mu päevinäinud kitarrikohver lagunes taaskord ära. Insenerimõtlemine minus aktiveerus ning heade raamatukoguhoidjate abiga jõudsime õige soomekeelse väljendini ja selle kaudu ka vajalike esemeteni. Jätke need sõnad meelde – *paperiliitin* ehk *klemmari*. Kirjklamber (seda need sõnad tähendavad) Soome Munamäe raamatukogust hoiab mu pillivutlarit koos tänapäevani, kuigi intsidendist on juba omajagu aastaid möödas. Raamatukogudes veab!

Kui te aga Rápina kanti satute, on kindlasti kasulik läbi astuda ka Võõpsu raamatukogust, sest see on tõenäoliselt kõige väiksem ja armsam raamatukogu maailmas!

Foto: Teet Malsroos

PÄEVA

1. Isikuandmete töötlemine peab olema seaduslik, õiglane ja läbipaistev

2. Isikuandmeid kogutakse eelnevalt kindlaksmääratud ja õiguspärasel eesmärgil, mis on täpne ja selge

7. Isikuandmete töötlemise põhimõtete eest vastutab vastutav töötaja, kes peab tagama, et ka volitatud töötaja järgiks neid põhimõtteid

Isikuandmete töötlemise põhimõtted

3. Isikuandmeid kogutakse võimalikult vähe, kuid piisavalt palju, et seatud eesmärki oleks võimalik täita

4. Isikuandmed on õiged ja ajakohased

6. Isikuandmeid töödeldakse turvaliselt ja konfidentsiaalsust järgides

5. Isikuandmeid säilitatakse ainult seni, kuni see on vajalik selle eesmärgi täitmiseks, milleks neid koguti ja töödeldi

TEEMA

Isiku- andmete kaitsel

Viimastel kuudel on rohkem kõneainet pakkunud kummaline lühend GDPR. Vaatamata raskepärasele kõlale ja väljanägemisele on tegemist siiski hea ja vajaliku asjaga. Selle lühendi taga peidab end uus Euroopa Liidu isikuandmete kaitse üldmäärus. GDPR on lühend ingliskeelsest nimest *General Data Protection Regulation*. Eesti keeles on siiski eelistatud öelda lihtsalt isikuandmete kaitse üldmäärus või üldmäärus või kui meeldivad lühendid, siis IKÜM.

Foto: Teet Malsroos

Olulist isikuandmetest raamatukogude töös

Viimastel kuudel on rohkem kõneainet pakkunud kummaline lühend GDPR. Vaatamata raskepärasele kõlale ja väljanägemisele on tegemist siiski hea ja vajaliku asjaga. Selle lühendi taga peidab end uus Euroopa Liidu isikuandmete kaitse üldmäärus.¹ GDPR on lühend ingliskeelsest nimest *General Data Protection Regulation*. Eesti keeles on siiski eelistatud öelda lihtsalt isikuandmete kaitse üldmäärus või üldmäärus või kui meeldivad lühendid, siis IKÜM.

Marianne Meior, RR-i juhtiv spetsialist andmekaitse ja õigusinfo alal

Mis see üldmäärus on?

25. mail 2018 jõustunud üldmäärus asendab varem EL-is kehtinud direktiivi. Tulenevalt EL-i õiguse eripärastest kehtis direktiiv Eestis sisuliselt isikuandmete kaitse seaduse (IKS) kaudu. See tähendab, et väga vähesed olid tuttavad direktiivi endaga, kuna Eestis kehtis ja kohaldati igapäevaselt ikka IKS-i, mis oli viidud direktiiviga vastavusse. Nüüd aga kehtib uus üldmäärus Eestis otse ja mitte IKS-i kaudu, vaid koos IKS-iga. See tähendab, et kõik, kes pidid eelnevalt kursis olema ühe õigusaktiga, peavad nüüd viima ennast kurssi kahe õigusaktiga, nii IKS-i kui üldmäärusega.

Kõrvalmärkusena peaks ära mainima, et hetkel on Eestis isikuandmete kaitset õiguslikult segased ajad. Kuna ettevalmistused üldmääruse kehtimahakkamiseks jäid hiljapeale, siis ei jõutud enne 25. maid Eesti seadustes teha vajalikke muudatusi. Mis veelgi olulisem: hetkel on muutmata ka IKS, mis oma endisel kujul üldmääruse kõrval endiselt kehtib, kuigi ainult niivõrd, kui niivõrd see ei lähe üldmäärusega vastuollu. See tekitab muutunud olukorras segadust ja inimesed võivad saada IKS-ist eksitavaid infot.

¹ Tegelikult on selle ametlik nimi oluliselt pikem: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta.

Kuigi üldmäärus on jõustunud suure furoori ja mõne maailmalõpumeeleolus kirjutatud artikliga, siis tegelikult ei too see kaasa kardinaalseid muutusi. Eelkõige ühtlustab see isikuandmete kaitset terves Euroopa Liidus ja on seda tehes oluliselt detailsem kui eelnev direktiiv. Samas adresseerib see arenguid tänases interneti ja suurandmete (*Big Data*) maailmas, mis olid aegunud direktiiviga tähelepanuta jäänud. Üldmäärus annab inimestele suurema kontrolli oma (era)elu üle, kaitstes ja reguleerides tõhusamalt nende isikuga seotud andmeid. Põhimõtted ja põhimõisted on aga endiselt samad ja kui asutuses oli juba enne 25. maid IKS-iga kõik kooskõlas, siis pärast 25. maid ei olegi väga palju vaja teha.

Olulisemad mõisted

Isikuandmed – igasugune teave otseselt või kaudselt tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta

Eelkõige nimi, isikukood, aadress (e-posti või posti-aadress), telefoninumber ja muud andmed, mis on konkreetse isikuga seostatud või seostatavad. Näiteks raamatukogude kontekstis on selleks ka laenutatavad raamatud, viivised jms, mis on seostatud konkreetse inimesega.

Eriliiki isikuandmed (endised *delikaatsed isikuandmed*) – rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, geneetilised andmed,

füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavad biomeetrilised andmed, terviseandmed või andmed füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta

Enamasti raamatukogud selliseid isikuandmeid ei töötle. Kui aga raamatukogu pakub spetsiifilist teenust nt puuetega inimestele ning selle teenuse saamise eelduseks on konkreetse puude olemasolu, siis töötleb raamatukogu ka eriliiki isikuandmeid.

Isikuandmete töötlemine – kogumine, dokumenteerimine, korras-tamine, struktureerimine, säilitamine, kohandamine ja muutmine, päringute tegemine, lugemine, kasutamine, edastamine, levitamise või muul moel kättesaadavaks tegemise teel

avalikustamine, ühitamine või ühendamine, piiramine, kustutamine või hävitamine

Raamatukogude kontekstis tuleb kõiki neid andmete töötlemise vorme ette. Tihti jääb kahe silma vahele, et ka säilitamine on töötlemine, nagu ka e-posti aadressi kasutamine e-kirja saatmiseks või lugejaandmete muutmine või kustutamine lugejaandmebaasis.

Vastutav töötleja – isik, kes määrab isikuandmete töötlemise eesmärgid, tingimused ja vahendid

Volitatud töötleja – isik, kes töötleb isikuandmeid vastutava töötleja nimel ning järgides vastutava töötleja juhiseid

Raamatukogud on enamasti vastutavad töötlejad. Kui tegemist on kooliraamatukoguga, siis on vastutav

töötleja kool, kes peab tagama, et ka kooliraamatukogu järgib üldmäärust. Mõningatel juhtudel on raamatukogud ka volitatud töötlejad, näiteks kui raamatukogu pakub seminari või koolituse korraldamise teenust. Raamatukogud võivad ka volitada isikuandmete töötlemist väljapoole asutust, misjuhul on raamatukogu vastutav töötleja ja väline asutus volitatud töötleja. Näiteks tellitakse raamatupidamisteenust tihti väljastpoolt asutust. Samuti on Eesti raamatukogud volitanud lugejaandmebaaside ja teavikute andmebaaside pidamise väljapoole, kasutades RIKS-i, URRAM-i või ESTER-i/Sierra andmebaase. Sellises olukorras on vastutav töötleja raamatukogu ning RIKS-i, URRAM-i või ESTER-i/Sierra haldajad on volitatud töötlejad.

Isikuandmete töötlemise põhimõtted

Raamatukogud, nagu enamik organisatsioonid ja asutused, töötleb isikuandmeid, mistõttu on oluline, et raamatukogud oleksid uue üldmäärusega kursis ja teeksid vajalikud muudatused oma töös. Raamatukogud töötlevad (laias laastus) nelja gruppi isikuandmeid: lugejate andmed, muude teenuste kasutajate (nt koopiasteenuste kasutajate) andmed, raamatukogu enda töötajate andmed ning teavikute ja nende autoritega seotud andmed. Lisaks võib potentsiaalselt olla ka muid isikuandmete grupe, alates isikuandmetest, mis kogunevad teiste asutuste ja ettevõtete esindajatega suheldes kuni koduloo

uurimiseni. Seega töötlevad raamatukogud igapäevaselt suhteliselt suurt hulka isikuandmeid.

Kõikide isikuandmete igapäevase töötlemise juures tuleb silmas pidada seitset põhimõtet. Need põhimõtted on kehtinud juba 2003. aastast ning osaliselt ulatuvad isegi 1996. aastasse, mil võeti vastu esimene isikuandmete seadus. Kui neid põhimõtteid järgida, siis ei saa valesi minna; üldmäärus ja IKS panevad põhimõtete kõrval paika eelkõige detailid.

1. põhimõte.

Isikuandmete töötlemine peab olema seaduslik, õiglane ja läbipaistev

Üldmäärus lubab isikuandmete töötlemist, kui selleks on vähemalt üks kuuest seadusega paika pandud alusest. Raamatukogude kontekstis on kõige olulisem alus **avalikes huvides oleva ülesande täitmine või avaliku võimu teostamine**. See tähendab, et raamatukogu võib oma seadusest

tulenevate ülesannete täitmiseks vajalikke isikuandmeid töödelda. Näiteks rahvaraamatukogude puhul on selliseks juhiks kojulaenus, raamatukogudevaheline laenus (RVL) ja interneti kasutamise pakkumine. Rahvusraamatukogu puhul tuleb kõne alla isikuandmete töötlemine säilituseksemplaride kogumisel, riigiasutuste teenindamisel jne.

Lisaks võib isikuandmete töötlemise aluseks olla **juriidiline kohustus**. Tegemist on kohustusega, mis ei ole asutuse seadusjärgne ülesanne, kuid

selle täitmist nõutakse seadusest tulenevalt. Näiteks raamatupidamisreeglite nõue säilitada finantsdokumente vähemalt 7 aastat, Haigekassale, Maksu- ja Tolliametile töötajate kohta info edastamise kohustus jne.

Lepingu täitmiseks või lepingu sõlmimise ettevalmistamiseks võib samuti isikuandmeid töödelda, näiteks töölepingu sõlmimiseks. Raamatukogudes võidakse osutada ka koopiaste tegemise teenust või seminaride-koolituste korraldamise teenust – mõlemad lepingulised suhted.

Õnnetusjuhtumite ja hädaolukordade korral ei takista miski isikuandmete töötlemist neile reageerimiseks. Üldmäärus annab selleks õiguse **eluliste huvide kaitseks**.

Avalik-õiguslike asutuste – milleks on ka kõik (kooli- ja omavalitsuse) raamatukogud – puhul on kõige ebasoositumateks isikuandmete töötlemise alusteks õigustatud huvi ja andmesubjekti nõusolek. Seda eelkõige seetõttu, et enamasti on avalik-õiguslikud asutused inimese suhtes võimupositsioonil ning tihti ei ole inimesel võimalik valida ühe või teise avalik-õigusliku asutuse vahel. Kui linnas on ainult üks raamatukogu, siis ta saabki vajaduse tekkides ainult seda raamatukogu kasutada. Sellises olukorras võib õigustatud huvi olla liiga laialivalgub ning nõusoleku vabatahtlikkus näiline. Kui vähegi võimalik, peaks töötlemise aluse leidma eelneva nelja aluse seast.

Samas näiteks turvalisuse tagamine (turvakaamerate ja -töötajate kasutamine) raamatukogudes kuulub tõenäoliselt **õigustatud huvi** alla.

Andmesubjekti nõusolek võib samuti olla ainus võimalik alus isikuandmete töötlemiseks. Näiteks seminaride-koolituste korraldamisel võib osaleja vabatahtlikult avaldada oma toidualergia, et korraldaja saaks toitlustuse pakkumisel sellega arvestada. Konkursidel võib osalemise eeltingimuseks teha nõusoleku võitja isiku avaldamiseks. Asutusesisestel jõulupidudel pildistamiseks-filmimiseks on samuti nõusolekut vaja, samas kui raamatukogus toimuvate avalike ürituste (näiteks kirjanikuga kohtumise) jäädvustamiseks ei ole nõusolekut vaja. Uudiskirja ja reklaami saatmiseks on samuti nõusolekut vaja. Nõusolek peab täitma väga konkreetseid tingimusi selleks, et see oleks kehtiv: see peab olema vabatahtlik, tõendatav, toimingule eelnev, selle küsimine peab toimuma konkreetse toiminguga jaoks ning see peab olema igal ajal tagasivõetav.²

² Vt Andmekaitse Inspektsiooni koostatud nõusoleku kontrollküsimustikku: http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/2018.05.31_andmetootleja_uldjuhend.pdf, lk 50.

Raamatukogude jaoks, kus teenindatakse rohkelt ka **alaealisi**, on oluline teada, et üldjuhul peab alaealise (alla 18-aastase) isikuandmete töötlemiseks olema tema eestkostja nõusolek. Näiteks raamatu kojulaenutamiseks peab olema vanema nõusolek, kuid teenindussaadis raamatute lugemiseks ei ole seda vaja. Infoühiskonna teenuste osutamisel (interneti vahendusel teenuste kasutamisel) on vaja vanema nõusolekut, kui laps on alla 16-aastane.³ Seega konto loomine veebis näiteks ESTER-i kasutamiseks või Rahvusraamatukogu *online*-kasutaja õiguste saamiseks on 16-aastaselt huvilisel võimalik ka vanema nõusolekuta. Kui lapsevanem on pidanud andma lapse eest nõusoleku, siis see ei muuda fakti, et juriidilise suhte pooled on siiski laps ja raamatukogu. Seega: teavitused laenutustähtaegade lähenemisest jms tuleb ikkagi lapsele saata. Lapsevanemaga info jagamist tuleb kaalutleda. Näiteks lähiajal tekkiva viivise ja selle tasumise vajaduse meeldetuletusi peaks vanemaga jagama, kuna tema on siiski maksmata viivise eest vastutav. Samas ei pruugi olla õigustatud lapsevanemaga lapse laenutuste nimekirja jagamine. Kahjuks ei ole siin selget piiri, millist infot lapsevanemaga jagada ja millist mitte. See oleneb suuresti kontekstist.

Igal juhul ei ole lubatud jagada infot alaealise laenutustest ja muudest kasutatud teenustest näiteks tema sõprade või klassikaaslastega. Õpetajaga tohib tema õpilase laenutusinfot jagada üksnes konkreetsetel juhtudel, näiteks kui õpilase klassi või kooli lõpetamise eeltingimuseks on raamatute tagastamine kooliramatukogule.

Üldmäärus nõuab koos õigusliku aluse olemasoluga ka isikuandmete **töötlemise läbipaistvust**. See tähendab andmesubjekti igakülgset teavitamist, sh töödeldavatest andmetest, töötlemise alustest, volitatud töötlejatest (kui neid on) ning andmesubjekti õigustest. Täpse nimekirja leiab üldmääruse artiklitest 13 ja 14.

³ 13 aastat on vanuse alampiir üldmääruses, jättes riigile võimaluse sätestada miinimumvanus 13.–16. eluaasta raames siseriiklikus õiguses. Hetkel veel menetluses olev isikuandmete kaitse seaduse eelnõu sätestab alampiiriks 14 aastat.

2. põhimõte.

Isikuandmeid kogutakse eelnevalt kindlaksmääratud ja õiguspärasel eesmärgil, mis on täpne ja selge

Andmeid tohib koguda üksnes siis, kui nende kogumiseks on konkreetne eesmärk. Kogutud andmete töötlemine on õigustatud ainult selle eesmärgi täitmiseks. Kui samu andmeid on vaja töödelda muul eesmärgil, siis tuleb uuest eesmärgist teavitada inimest enne, kui töötlemine algab. Näiteks kui raamatukogu kogub lugejate kontaktandmeid laenutusega seotud teavituste edastamiseks, siis nende kasutamine raamatukogus toimuvate ürituste reklaamiks ei ole lubatud. Raamatukogu uudiskirja saatmise jaoks vajaliku e-posti aadressi kasutamine kolmandate isikute reklaami edastamiseks ei ole samuti lubatud. Ainuke olukord, kus juba kogutud andmeid tohib töödelda teisel eesmärgil kui see, milleks neid koguti, on nende töötlemine avalikes huvides arhiveerimise, teadus- või ajalooürituste ning statistilistel eesmärkidel.

Raamatukogud ei tohiks üldjuhul koguda andmeid õppeasutuse või töökoha kohta, kui nendest ei sõltu konkreetse teenuse osutamine. Küll aga võidakse neid andmeid koguda statistika eesmärgil, kuid ainult sellisel juhul, kui inimene teab, et see on statistika jaoks ning teenuse osutamine või mitteosutamine ei sõltu sellest, kas ta neid andmeid raamatukogule annab või mitte.

3. põhimõte.

Isikuandmeid kogutakse võimalikult vähe, kuid piisavalt palju, et seatud eesmärki oleks võimalik täita

Koguda ja muul viisil töödelda tohib üksnes nii palju isikuandmeid, kui see on hädavajalik selleks, et seatud eesmärk saaks täidetud. Nii ongi lugejaks registreerumisel õigustatud üksnes nime, isikukoodi või sünnikuupäeva ja kontaktandmete küsimine. Need on vajalikud lugejateeninduse osutamiseks ja võimalike võlgade sissenõudmiseks. Kõik muud andmed on üldjuhul üleliigsed ning seetõttu ei

tohi lugejaks registreerijat kohustada neid andma. Miski ei takista siiski küsimast muid andmeid muudeks juhtudeks, kui inimene teab, milleks neid vaja on ning et ta ei ole kohustatud neid andma.

4. põhimõte. *Isikuandmed on õiged ja ajakohased*

Vastutav töötleja on kohustatud tagama, et tema valduses olevad isikuandmed oleksid õiged ja ajakohased. See on osaliselt seotud ka kuuenda põhimõttega, mis peaks takistama isikuandmete lubamatut muutmist või kustutamist. Kõik andmete muutmised ja kustutamised peaksid olema fikseeritud. Infosüsteemide puhul tähendab see logide pidamist. Samamoodi tähendab see, et kasutatavad infosüsteemid peavad lubama andmete parandamist ja kustutamist põhjendamatult viivitusega.

Isikuandmete õigsust ja ajakohasust saab tagada meetmetega, mis kohustavad teavitama raamatukogu, kui andmed muutuvad, või võimaldama lugejal endal oma andmeid internetikeskkonnas muuta. Samamoodi tagab põhimõtte täitmist see, kui lugejaandmete säilitamisele on pandud tähtaeg juhtudeks, mil lugeja ei ole teatud perioodil raamatukogu teenuseid kasutanud.

Eestis on otsustatud anda kaitse ka surnud isiku isikuandmetele. See tähendab, et kuni 30 aastat peale inimese surma (alaealise puhul 60 aastat peale surma) peab tema isikuandmete töötlemisel järgima kõiki isikuandmete töötlemise põhimõtteid. Kui töötlemine saab toimuda üksnes isiku nõusolekul, siis selle nõusoleku annab tema pärija. Raamatukogude töös on aga oluline erand, mille Andmekaitse Inspektsioon on oma juhendis välja toonud: kui töödeldakse surnud isiku nime, sugu, sünni- ja surmaaega, siis ei ole pärija nõusolekut vaja.⁴ Ehk – kui on teada, et lugeja suri, siis võib need andmed lugejaandmebaasist ka eemaldada. Siiski peaks selle eemaldamise fakti ja põhjuse fikseerima. Kui lugejaandmebaasis on lugejaandmete

säilitamiseks määratud tähtaeg, siis võib surnud lugeja andmed ka lihtsalt *ära peita*, misjärel aegumistähtaaja saabudes need kustuvad või kustutatakse.

5. põhimõte. *Isikuandmeid säilitatakse ainult seni, kuni see on vajalik selle eesmärgi täitmiseks, milleks neid koguti ja töödeldi*

Säilitamise tähtsajad tulenevad seadustest (nt töölepingu seadus, käibemaksuseadus), aga ka dokumendihalduse reeglitest. N-ö igaks juhaks ei tohi andmeid säilitada. Küll aga võib säilitada andmeid seadustest tulenevate vaidlustamistähtaegade lõpuni. Näiteks lepingu lõppemisel on võimalik lepingust tulenevat vaidlustada kolme aasta vältel. Tööle kandideerimisel on võimalik valituks mitteosutumisel vaidlustada otsust ühe aasta jooksul.

Seega on äärmiselt oluline, et enne isikuandmete kustutamist kontrollitakse üle, et seadustest või muudest juriidilistest kohustustest tulenevalt ei ole kohustust andmeid siiski veel teatud aja jooksul säilitada. Kui seadud eesmärk on saavutatud ja säilitamise tähtaeg on läbi, siis tuleb isikuandmed hävitada või kustutada. See ei pea tingimata tähendama kogu dokumendi hävitamist/kustutamist. Näiteks võib säilitada vastuseid mahukatele päringutele, kui eemaldada sealt taastamatult isikut tuvastada võimaldavad andmed.

6. põhimõte. *Isikuandmeid töödeldakse turvaliselt ja konfidentsiaalsust järgides*

Raamatukogu vastutab enda valduses olevate isikuandmete eest. See tähendab muuhulgas ka seda, et raamatukogu peab tagama, et isikuandmetele on juurdepääs üksnes nendel inimestel, kellel seda on vaja nende tööülesannetest tulenevalt. Näiteks lugejateenindajatel on juurdepääs lugejaandmetele, personalitöötajatel töötajate andmetele jne. See tähendab, et paigas peavad olema piisavad turvameetmed, mis hoiavad isikuandmed

konfidentsiaalsetena. Seetõttu peaks nende töötajate töölepingutes olema konfidentsiaalsuskohustus. Kuid ka füüsiliselt peavad isikuandmed olema turvaliselt säilitatud. Infosüsteemidel peab olema piisav turvalisuse tase ja juurdepääs piiratud kas parooli või ID-kaardiga. Ühtlasi peavad infosüsteemid logima kõiki isikuandmete vaatamisi, muutmisi ja kustutamisi, et hiljem oleks võimalik tuvastada, millal, kes ja mida tegi.

Turvalisuse tagamine koos isikuandmete õigsuse ja ajakohasusega on ka põhimõtted, mis on kõige asjakohasemad näiteks isikuandmete osas, mis on ühtlasi ka avaandmed. Näiteks ESTER-i kataloogis olevad autorid, teosed ja muud nendega seotud andmed on isikuandmed, kuid samaaegselt ka avaandmetena kasutatavad. See tähendab, et nende andmete haldajad vastutavad selle eest, et kellelgi ei oleks võimalik kataloogi sisse hääkida ja andmeid omavoliliselt muuta või kustutada. Samuti vastutavad nad selle eest, et kataloogis olevad andmed oleksid õiged.

7. põhimõte. *Isikuandmete töötlemise põhimõtete eest vastutab vastutav töötleja, kes peab tagama, et ka volitatud töötleja järgiks neid põhimõtteid*

Nagu eelnevalt öeldud, vastutab raamatukogu vastutava töötlejana kõikide kogutud isikuandmete eest. Raamatukogu vastutab ka nende andmete töötlemise eest, mida töötleb volitatud töötleja tema nimel. Selliseks volitatud töötlejaks võib olla näiteks raamatukoguväline raamatupidamisteenuse osutaja. Samuti on Eestis raamatukogunduses volitatud töötlejad organisatsioonid, kes pakuvad raamatukoguteenuste haldamiseks tarkvara: ESTER, RIKS ja URRAM. On äärmiselt oluline, et volitatud töötlejaga sõlmitud leping paneb paika ka kõik isikuandmete töötlemisega seotu. Volitatud töötleja peab tagama, et täidab kõiki üldmäärusega ette nähtud andmetöötlustingimusi. Üldmäärus paneb paika volitatud töötlejaga sõlmitud lepingu miinimumtingimused (art 28).

⁴ http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/2018.05.31_andmetootleja_uldjuhend.pdf, lk 42.

10 Mis edasi?

Selleks, et raamatukogu tegevus oleks täielikult üldmäärusega kooskõlas, on vajalik teha mõned sammud:

1. Andmekaitse spetsialisti määramine

Raamatukogul võib olla endal andmekaitse spetsialist või ta võib tema tööd jagada mõne teise asutusega.⁵ Näiteks võib üks andmekaitse spetsialist olla oma valitsusel või mitmel raamatukogul korraga. Andmekaitse spetsialist võib olla oma asutuse töötaja, kuid tema teenus võib olla ka sisse ostetud. Andmekaitse spetsialisti kontaktandmed peavad olema avaldatud raamatukogu veebilehel ning olema teada antud ka Andmekaitse Inspeksioonile. Oluline on andmekaitse spetsialisti sõltumatus ning võime asutusesiselt protsesse ja otsuseid mõjutada.

Andmekaitse spetsialist peaks koostöös juhtkonnaga panema paika tegevusplaani üldmääruse rakendamiseks raamatukogu tegevuses. Esialgu tuleb alustada olukorrast ülevaate saamisega ning siis liikuda edasi nende tegevuste üldmäärusega kooskõlla viimisele, mille vajadust näitavad kaardistatud tulemused.

2. Isikuandmete töötlemise kaardistamine ja analüüs

Kaardistamise tulemusel peab raamatukogu saama ülevaate, missuguseid ja kelle isikuandmeid töödeldakse, kust need saadakse, kuidas töödeldakse, kes töötleb (ehk kellel on neile juurdepääs), mis on nende säilitustähtaeg ning kellele need edastatakse (k.a volitatud töötleja). Seejärel tuleb kaardistuse tulemusel analüüsida, kas isikuandmete töötlemine vastab üldmääruse nõuetele, sh peab kontrollima, kas kõigil töötlemisprotsessidel on ka õiguslik alus. Tõenäoliselt tuleb seda teha paralleelselt kolmanda punktiga.

Isikuandmete töötlemise kaardistamise tulemused saab hiljem ümber vormistada isikuandmete töötlemise ülevaateks, mille koostamine on kõigile isikuandmeid töötlevatele asutustele kohustuslik. Seda võib hilisemas staadiumis küsida näha ka Andmekaitse Inspeksioon. Tegemist ei ole avaliku dokumentiga, kuid eeldusel, et see ei sisalda üksnes asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud infot, võib selle ka avalikuks teha.

⁵ Vt http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/2018.05.31_andmetootleja_uldjuhend.pdf, lk 15-19.

Abivahendid isikuandmete töötlemise kaardistamisel

Andmekaitse Inspeksiooni avaldatud ülevaade isikuandmete töötlemisest inspeksioonis: <http://www.aki.ee/et/isikuandmete-tootlemine/isikuandmete-tootlemise-ulevaade>

Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutuse koostatud abivahend koolidele isikuandmete töötlemise ülevaate tegemiseks: <https://www.hitsa.ee/ikt-hariduses/gdpr-isikuandmete-kaitse-uldmaarus>

Raamatukogu teenuste kasutaja teavituse teema isikuandmete töötlemise erinevatest aspektidest ja tema õigustest

võib sisaldada nii eraldi isikuandmete töötlemisele pühendatud dokumendis (nt isikuandmete töötlemise kord) kui ka ühe peatükina kasutuseeskirjas. See on juba raamatukogu enda otsustada. Ainuke tingimus on, et see info oleks kirjalik, kokkuvõtlik, selgelt arusaadav ja lihtsasti kättesaadav.

Igal juhul peab teenuste kasutajale andma vähemalt järgmise info:

- vastutava töötleja (s.o raamatukogu või kooliraamatukogu puhul kooli) nimi ja kontaktandmed;
- andmekaitseametniku kontaktandmed;
- isikuandmete töötlemise eesmärk ning õiguslik alus;
- isikuandmete säilitamise tähtaeg või vähemalt ajavahemik;
- teave isikuandmete vastuvõtjate kohta, kui raamatukogu poolt kogutud teatud andmeid jagatakse ka raamatukoguväliste asutustega (nt Maksu- ja Tolliamet, konkreetsed volitatud töötlejad), kas nimeliselt või liikidena;
- info isikuandmete edastamisest kolmandasse riiki ehk Euroopa Liidust väljapoole, kui seda tehakse;
- teave inimese õigustest, sh õigusest pöörduda kaebusega Andmekaitse Inspeksiooni poole;
- kui andmed ei ole saadud inimeselt endalt, siis nende isikuandmete liigid ja nende päritoluallikas;
- kui tehakse automatiseeritud otsuseid, siis info selle kohta (tõenäoliselt see hetkel Eesti raamatukogusid ei puuduta).

3. Juhiste, protseduuride ja muude dokumentide kaardistamine ja analüüs

Andmekaitse spetsialist saab ülevaate, millised juhendid ja protseduurid raamatukogus on juba paika pandud ning analüüsib nende vastavust üldmäärusele. Kaardistus selgitab välja ka dokumendid, mis puuduvad, kuid üldmäärusest tulenevalt peavad olemas olema. Näiteks isikuandmete töötlemise kord (või privaatsuspoliitika või andmekaitsetingimused), infosüsteemide kasutamise kord ja infoturbe poliitika, isikuandmetega seotud rikkumistest teavitamine, lepingud volitatud töötlejaga jne. Samuti peab analüüsima situatsiooni, kus isikuandmete töötlemise aluseks on nõusolek – kas see vastab üldmääruse nõuetele. Lõpuks andmekaitse spetsialist uuendab olemasolevaid dokumente ja vajadusel koostab uusi.

Eriti oluline on isikuandmete turvalisuse tagamine. Kui asutusel ei ole veel infoturbe poliitikat või infosüsteemide kasutamise korda, siis vähemalt kõige elementaarsem sellealane dokument peaks kindlasti olemas olema. See dokument paneb paika elementaarsed käitumisjuhised kõigi raamatukogu valduses olevate andmete, k.a isikuandmete, turvalisuse tagamiseks. Küberhügieeni kõrval ei tohi unustada ka tavalisi füüsilise keskkonnaga seotud reegleid: eriti tundlike andmete luku taga hoidmine, hoones viibivate inimeste osas ülevaate olemine jne.

4. Andmesubjektide õiguste tagamine

Üldmäärus on täpsustanud mitmeid andmesubjekti õigusi ja teinud ka lisandusi, mistõttu nõuab see samm tõenäoliselt kõige suuremat tähelepanu.

Andmesubjektide teavitamiskohustus on nüüd oluliselt suurem ja nõuab detailse info andmist võimalikult lihtsasti arusaadaval viisil. Eelkõige tähendab see kvaliteetset isikuandmete töötlemise korda, aga ka töötajate teadlikkust isikuandmete töötlemisest oma raamatukogus. Kogu see info peaks olema vabalt kättesaadav vähemalt elektrooniliselt raamatukogu kodulehel, kuid vajadusel peaks ka klienditeenindaja suutma selgitusi jagada.

Kuna näiteks lugejal on õigus tutvuda kõigi isikuandmetega, mis raamatukogul tema kohta on või paluda kõik oma isikuandmed üle kanda teise raamatukogusse või nõuda oma isikuandmete parandamist või kustutamist, siis peavad raamatukogul olema paigas protsessid, kuidas selliseid pöördumisi menetletakse: kes, kuidas, mis tingimustel ja kui kiiresti peab reageerima.

Kõige ressursimahukamad on ilmselt tehnilised lahendused, mis aitaksid tagada andmesubjekti õiguste realiseerimise. Kindlasti peaks kontrollima,

kas ja kuidas oleks võimalik andmete parandamine ja kustutamine, kuna see puudutab ka infosüsteemide varundusi. Samuti peab olema võimalik edastada inimesele tema isikuga seotud andmeid, kui ta selleks soovi avaldab. Samas andmete ülekandmise võimaldamine ühest raamatukogust teise pole hetkel tehniliselt võimalik. Seetõttu on eriti oluline, et raamatukogu saaks selle info masinloetaval kujul vähemalt lugejale endale edastada.

5. Teadlikkuse tõstmine asutuse siseselt

Enamik raamatukogutöötajaid puutuvad suuremal või vähemal määral kokku isikuandmetega, mistõttu on äärmiselt oluline, et nad oleksid teadlikud isikuandmete töötlemisega seotud reeglitest ja andmesubjektide õigustest seoses nende andmete töötlemisega. Seega on vaja kindlasti töötajaid koolitada ning koostada neile ka juhendeid, millest nad saaksid abi, kui tekib küsimusi.

6. Läbivalt – vaikimisi ja lõimitud isikuandmete kaitse

Eelnevate sammude tegemise ajal tuleb jälgida, et uute teenuste pakkumisel või nende väljatöötamisel oleks algusest peale andmekaitset silmas peetud. Üldmäärus on sätestanud vaikimisi ja lõimitud isikuandmete kaitse põhimõtte. Selle kohaselt peab isikuandmete kaitse olema ennetav ja süsteemi sisse ehitatud. Tagantjärele reageerimine ja probleemide lahendamine ei ole tulevikus enam piisav, ainuüksi juba seetõttu, et hiljem teenust või IT-süsteemi andmesubjektisõbralikuks muuta võib olla väga keeruline või isegi võimatu. Seega, kui raamatukogu on praegu välja töötamas uut teenust või IT-süsteemi, siis on äärmiselt oluline, et süsteem võimaldaks vaikimisi maksimaalset isikuandmete kaitset ning soovi korral võiks inimene ise kaitse üksikutest aspektidest loobuda. Näiteks lugejaks registreerumisel on märgitud kohustuslikud väljad (isikuandmed, mida on kindlasti vaja selleks, et üldse saaks inimesele teenust pakkuda), mis on selgelt eristatud väljadest, mis küsivad andmeid näiteks statistika jaoks või personaliseeritud teenuse pakkumiseks. Kohustuslikud väljad on lugejaks registreerudes enamasti nimi, isikukood või sünniaeg, postiaadress, telefon ja/või e-posti aadress. Raamatukogud, mis pakuvad spetsiaalseid teenuseid ka konkreetsetele koolidele, võivad küsida ka kooli nime ja õppeastet. Muudel juhtudel kooli, töökoha vm taolise info küsimine rõhutatakse, et tegemist on vabatahtliku info andmisega ja selgitades selle vabatahtliku info kogumise eesmärki, ei ole üldmäärusega kooskõlas.

12 Kokkuvõtteks

Tegelikult ei nõua üldmäärus midagi ülemäärast ega võimatut. Enamik kohustusi peaksid niikuinii olema täidetud juba aastaid kehtinud isikuandmete kaitse seaduse kohaselt. Kui varem neid samme ette ei võetud, siis peab seda nüüd tegema. Rahvusraamatukogu kogemus näitab, et see on väga kasulik ettevõtmine. Kõikide isikuandmete töötlemise kaardistamine oli väga informatiivne ning sundis pöörama tähelepanu ka nendele valdkondadele, mis muidu on võib-olla toiminud omamoodi vaakumis vastavalt reeglitele, mida on järgitud puhtalt harjumusest.

Isikuandmete töötlemise kaardistamine annab võimaluse saada ülevaade toimuvast ning võtta aeg maha ja analüüsida seda olukorda. Analüüsi tulemused võivad potentsiaalselt olla vägagi virgutavad – need aitavad kaasa raamatukogude töö tõhustamisele ja samaaegselt tuletavad raamatukogude töötajatele meelde vastutust, mis neil on isikuandmete töötlemisel. See omab ka teatavat teadlikkuse tõstmise mõju, kuna kaardistamisesse on kaasatud enamik raamatukogude töötajaid ning neilt vajaliku info saamiseks tuleb ka selgitada, missugust infot tahetakse (k.a see, millised andmed on isikuandmed).

Juhendid raamatukogutöötajatele ja lugejate teavitamine suurendavad omakorda teadlikkust.

Meile võib raamatukogu seest vaadatuna tunduda need andmed, mis meie valduses on, ohutud ja mitte väga isiklikud. Tõesti, isoleeritult on need andmed suhteliselt süütud, kuigi nende põhjal on võimalik inimese kohta juba palju öelda. Raamatud, mida loetakse, ütlevad inimese poliitiliste, filosoofiliste ja religioossete veendumuste kohta palju, isegi seksuaalsuse osas. Nii et ka eraldivõetuna on need paljastavad.

Kuid eelkõige üritab üldmäärus tegeleda tänapäevase ja tulevikuküsimusega – suurandmetega. Üldmäärus üritab kaitsta inimest olukordades, kus üksik andmekogum ei pruugi tema kohta palju öelda, kuid erinevad andmekogumid kokku panduna annavad juba niivõrd isiklikku infot, mida ta ei ole kunagi tahtnud enda kohta jagada. Erinevatelt teenusepakkujatelt mitmesuguseid teenuseid saades ei pidanudki me seni nende pärast muretsema. Nüüdseks on olukord muutunud ja erinevatele teenusepakkujatele, k.a riigi- või omavalitsuse sektori asutustele antud infot kokku pannes ja selle põhjal järeldusi tehes on võimalik inimesi nende teadmata manipuleerida.

Jõudu tööle!

Suurimad muudatused, mis isikuandmete kaitse üldmäärus kaasa toob:

1. Andmekaitse spetsialisti kohustuslikkus avaliku sektori asutus(t)es.
2. Suurem andmesubjekti teavitamiskohustus.
3. Isikuandmetega seotud rikkumise-st Andmekaitse Inspeksiooni ja teatud tingimustel ka andmesubjekti teavitamine.
4. Andmete ülekandmine.
5. Lõimitud ja vaikimisi andmekaitse.
6. Isikuandmete töötlemisülevaade.
7. Trahvid erasektorile ja sunniraha nii era- kui ka avalikule sektorile.

Vaata veel: Euroopa Komisjon, *Uus ajastu ELi andmekaitse valdkonnas. Mis muutub pärast 25. maid 2018*, 2018 – https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/data-protection-factsheet-changes_et.pdf

Abistavat lugemist

Kindlasti tasub uurida Andmekaitse Inspeksiooni kodulehte (www.aki.ee) ja Facebooki-lehte. Mõlemat täiendatakse aktiivselt nii levinuimate tõusetunud küsimuste kui ka üldmääruse selgitamise osas.

Veel soovitan järgmist lugemist:

- Andmekaitse Inspeksioon, *Isikuandmete töötleja üldjuhend*, 2018 – http://www.aki.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/2018.05.31_andmetootleja_uldjuhend.pdf
- Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutus, *Isikuandmete kaitse üldmääruse rakendamine haridusasutustes. Juhendmaterjal*, 2018 – <https://www.hitsa.ee/ikt-hariduses/gdpr-isikuandmete-kaitse-uldmaarus>
- Euroopa Komisjoni juhendid, 2018 – https://ec.europa.eu/commission/priorities/justice-and-fundamental-rights/data-protection/2018-reform-eu-data-protection-rules_en#library

Inglise keele oskajatel soovitan lugeda järgmisi materjale:

- EU Agency for Fundamental Rights, *Handbook on European data protection law*, 2018. Lähikuudel ilmub sellest käsiraamatust tõenäoliselt ka eestikeelne versioon, nii et tasub silma peal hoida - <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/handbook-european-data-protection-law>
- Westin Research Center, *Top 10 operational impacts of the GDPR*, 2016 – <https://iapp.org/resources/article/top-10-operational-impacts-of-the-gdpr/>
- International Association of Privacy Professionals, *Top 10 operational responses to the GDPR*, 2018 - <https://iapp.org/resources/article/top-10-operational-responses-to-the-gdpr/>
- Bird&Bird, *Guide to the General Data Protection Regulation*, 2016 – https://iapp.org/media/pdf/resource_center/bird-bird-GDPR-guide.pdf

II osa

Tiigrihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus

Jätkame eelmises numbris pooleli jäänud uue kataloogimisstandardi **RDA** (Resource Description and Access) ja selle aluseks olevate IFLA funktsionaalsusnõuete tutvustamist. Käesolevas numbris otsime vastuseid küsimustele: mis on olem, kuidas on FRBR-i nõuded kohaldatavad meile tuttavasse bibliograafilisse maailma ning mida võidab kasutaja.

Jane Makke
RR-i metaandmete peaspetsialist

Foto: Teet Malsroos

RDA aluseks on IFLA funktsionaalsusnõuded. Eelmises numbris alustasime neist olulisima, FRBR-i ehk bibliokirjele esitatavate funktsionaalsusnõuete (Functional Requirements for Bibliographic Record) käsitlemisega. Meenutuseks – FRBR ei ole kataloogimisreeglistik, vaid kirjeldamis- ja kataloogimisstandarditest sõltumatu kontseptuaalne mudel bibliograafilise andmestiku korraldamiseks. FRBR-i mudel tugineb kolmel suurel sambal, milleks on:

- olemid (ingl k *entity*);
- olemeid kirjeldavad omadused ehk atribuudid;
- olemite omavahelised seosed.

FRBR-i olemid jaotatakse kolme suurde gruppi:

I grupp	II grupp	III grupp
<p>Siia kuuluvad loomingu- ja loomingu tegevuse tulemid nagu</p> <ul style="list-style-type: none"> • teosed; • väljendused; • kehastused; • eksemplarid. 	<p>Siia kuuluvad olemid, kes/mis on vastutavad loomingu- ja loomingu tegevuse tagajärjel sündinud tulemitest eest</p> <ul style="list-style-type: none"> • isikud; • perekonnad; • asutused, organisatsioonid. 	<p>See on seotud I grupi sisu ehk loomingu- ja loomingu tegevuse tulemi ainega (ehk inimkeeli: tegu on väljaande sisuanalüüsiga). Siia kuuluvad</p> <ul style="list-style-type: none"> • I ja II grupi olemid; • teemad; • objektid; • sündmused; • kohad.

Järgnevalt vaatleme olemeid lähemalt. Alustame **esimesest grupist**, kuhu kuuluvad teosed, väljendused, kehastused ja eksemplarid.

- **Teos** (ingl k *work*) on kellegi intellektuaalne looming, mis pole veel kuidagi väljendunud ega oma konkreetset füüsilist vormi, millele saaks viidata. Seetõttu öeldaksegi, et teos on pigem abstraktne olem kui midagi konkreetset ja selle olemasolu saab identifitseerida üksnes konkreetsete kehastuste kaudu. Enne kehastuse tekkimist ei saa olemas olla ka teost. Näiteks: kuni A. H. Tammsaare ainult mõtles oma tulevases romaanist *Kõrboja peremees*, oli see üksnes kuulsa kirjaniku peas olev abstraktne mõte, mille olemasolust keegi midagi ei teadnud. Teos sündis alles siis, kui autor oli otsustanud, et sellest mõttest saab romaan *Kõrboja peremees*, mis kirjastati ja avaldati. Teisisõnu, esialgne abstraktne idee sai konkreetse väljenduse ja vormi ehk kehastuse ning ilmavalgust nägi teos.
- **Väljenduse** (ingl k *expression*) all mõistetakse abstraktse idee ehk teose realiseerumist milleski, näiteks tähtja numbermärgistikus tekstina, kirja pandud või esitatava muusikana jms või nende kombinatsioonina. Kindlasti ei kuulu väljenduse hulka romaani füüsilised omadused, nt millisel kandjal, millise kirjastuse/tootja poolt ja mis aastal romaan avaldati. Väljenduseks loetakse A. H. Tammsaare romaani *Kõrboja peremees* puhul näiteks selle eestikeelset teksti. Romaani tõlge vene keelde või ungari keelde on juba kumbki eraldi väljendus. Kui eestikeelne *Kõrboja peremees* avaldatakse kord illustratsioonidega, kord ilma, ka siis oleks tegu kahe erineva väljendusega. Kui näiteks näitleja Tõnu Aava esituses avaldataks *Kõrboja peremees* eestikeelse audioraamatuna või näiteks Jeremy Ironsi esituses ingliskeelse audioraamatuna, oleks tegu jällegi kahe erineva väljendusega – teos on ju ikka seesama *Kõrboja peremees*, kuid see väljenduks antud näite puhul kõneldava, mitte loetava tekstina. Antud juhul ei omaks üldse mingit tähtsust, millises failivormingus audiofailid on (nt mp3 või mp4) või millisel kandjal kumbki audioraamat ilmuks (nt CD või helikassett) – see on juba kehastuste teema.
- **Kehastus** (ingl k *manifestation*). Nagu sõna *kehastus* viitab, on tegu teose väljendusele füüsilise kehandi loomisega. Kehastuse all mõeldakse A. H. Tammsaare teose *Kõrboja peremees* eestikeelse teksti konkreetset aastal ja konkreetse kirjastuse poolt avaldatud väljaannet. Näiteks Tallinnas kirjastuses Maa 1922. aastal avaldatud kõvakõiteline raamat või Tallinnas kirjastuses Avita 2012. aastal avaldatud elektrooniline raamat ePUB-vormingus. Kehastused ongi need, mida me tänapäevalgi tavapäraselt kataloogime, kirjeldame ning mille suhtes teeme sisuanalüüsi ehk lisame UDK liigiindekseid ja märksõnu.
- **Eksemplar** (ingl k *item*). Üksik eksemplar on teose väljenduse kehastuse konkreetne esindaja. See on see konkreetne ese, mida saame käes hoida, millesse autor saab kirjutada omakäeliselt pühenduse, kuhu on võimalik kleepida eksliibris, mida saame laenutada või kinkida ja mille baasil raamatukogud oma kogude suurst mõõdavad. Kui täpne olla, siis ilmselt ei oska ükski

raamatukogu täna öelda, kui suur hulk tema kogudes olevatest eksemplaridest on erinevad teosed, nende teoste erinevad väljendused või kui palju on kogus erinevate teoste väljenduste erinevaid kehastusi. Rakendaks me kataloogis väljaannete kirjeldamisel FRBR-i põhimõtteid, oleks see võimalik (iseasi, kas ka vajalik).

Esimesse gruppi kuuluvate olemite kirjeldavad omadused ehk atribuudid on teose puhul üldjuhul pealkiri ja aasta. Iga kehastuse kohta märgitakse kirjeldavate omadustena üles just seda kehastust iseloomustavad üksikasjad: kirjastus, trükikoda, ilmumiskoht, kandja tüüp, maht, kõrgus jms. Väljenduse kirjeldavad omadused peavad andma edasi seda, kuidas on see konkreetne väljendus teistest erinev. Nt keel, illustratsioonid, kommentaarid ja tüüp (tekst, heli, muusika, pilt vmt).

Skemaatiliselt näeb I grupi olemite hierarhiline järgnevus välja järgmine (vt ka joonis 1):

T₁ – A. H. Tammsaare teos *Kõrboja peremees*

V₁ – väljendub esmalt eestikeelses originaaltekstis,

K₁ – mis avaldatakse kirjastuses Maa 1922. aastal trükiraamatuna

E_{123...} – ja mille eksemplaride hulk sõltub teaviku tiraažist või raamatukokku hangitud eksemplaride arvust,

K₂ – mis avaldatakse ka kirjastuses Avita 2012. aastal e-raamatuna ePUB-vormingus

E₇ – ja mille eksemplare ei saa lugeda, sest võrgu-väljaande puhul ei ole see võimalik.

V₁ – Lisaks väljendub teos *Kõrboja peremees* eestikeelses kõneldud tekstis (loeb näitleja Tõnu Aav)¹,

K₁ – mis avaldatakse kirjastuses XXX 2005. aastal helikassetil

E₁ – ja mille eksemplaride hulk sõltub toodetud helikassetide arvust.

V₂ – Tänu ettevõtlikule tõlkijale väljendub teos ka venekeelse tõlketekstina,

K₁ – mis avaldatakse kirjastuses Ээсти Раамат 1982. aastal trükiraamatuna

E_{123...} – ja mille eksemplaride hulk sõltub teaviku tiraažist või raamatukokku hangitud eksemplaride arvust.

V₃ – Lisaks väljendub teos ka inglise keelde tõlgitud teksti esituses (loeb näitleja Jeremy Irons)²,

K₂ – mis avaldatakse kirjastuses YYY 2010. aastal CD-l

E₁ – ja mille eksemplaride hulk sõltub toodetud CD-de arvust.

¹ Tegumõeldisega, reaalset sellist audioraamatut Tõnu Aava esituses ilmunud ei ole.

² Tegumõeldisega, reaalset sellist audioraamatut Jeremy Ironsi esituses ilmunud ei ole.

FRBR-i olemite **teise grupi** moodustavad kõik need isikud, organisatsioonid-asutused ja perekonnad, kes on seotud esimese grupi olemite (teos, väljendus, kehastus, eksemplar) loomisega. Nendeks võivad olla nii autorid, heliloojad, libretistid, kunstnikud, fotograafid jt, aga ka esimese grupi olemitega muid seoseid omavad isikud, perekonnad ja kollektiivid (nt autoriõigus).

- **Isik** (ingl k *person*) on üksikisik või n-ö bibliograafiline identiteet, mis on loodud kas üksikisiku või mitme üksikisiku poolt ühiselt. Isik võib olla ka väljamõeldud, nt Gandalf, Harry Potter, James Bond või Märtsijänes.
- **Perekonna** (ingl k *family*) all mõistetakse kahte või enam omavahel seotud üksikisikut. Seosed perekonnas võivad olla kas sünnijärgsed, tekkinud abielu, lapsendamise või kooselu tulemusel või kui isikud ise peavad end perekonnaks. Perekond on oluline olem näiteks arhiivimaterjalide kirjeldamisel, kus sageli on just perekond see, kes on vastutav mingi kogu olemasolu või tekkimise eest. Nt Pruulide perekond, kellele kuulus Metsiku Õppija Seltsi Raamatukogu³.
- **Organisatsioon ja asutus** (ingl k *corporate body*) – organisatsioon või isikute grupp (nt ansambel Trad. Attack!) või asutus (nt Eesti Keele Instituut), mis on identifitseeritav konkreetse nime järgi ning mis tegutseb kui üksus.

Teise grupi olemeid kirjeldavad omadused peavad sisaldama nii vähe andmeid kui võimalik, ent samas sedavõrd palju, et võimaldada kataloogijal valida õiget identiteeti.

Teise grupi olemeid kirjeldavad omadused peavad sisaldama nii vähe andmeid kui võimalik, ent samas sedavõrd palju, et võimaldada kataloogijal valida õiget identiteeti. Eriti olukorras, kus esineb kaks ühenimelist isikut või kui isik või organisatsioon on oma nime vahetanud. Selliste omadustena kasutatakse isiku puhul näiteks nime (nii eelistatud nimevormi kui ka nime variantvormi), sünni- ja

surmadaatumeid, sugu, keelt, seoseid mingi riigi/rahvusega, tegevusala jms. Organisatsioonide ja asutuste puhul on kirjeldavateks andmeteks kindlasti kollektiivi nimi ja nime alternatiivsed või varasemad vormid, asutamise (ja lõpetamise) aasta, ametlik keel, tegevusvaldkon(na)d jms. Perekonna puhul märgitakse perekonna nimi ja tüüp (nt dünastia, klann), perekonnaga seotud kohad ja aastad ning keel.

FRBR-i olemite **kolmas grupp** on esimese grupi olemite aineseks ehk sisuks. Ükskõik milline I või II grupi olem (teos, väljendus, kehastus, eksemplar, isik, perekond või organisatsioon/asutus) võib olla samal ajal ka I grupi olemit (teos, väljendus, kehastus, eksemplar) käsitlusaineks. Lisaks on sisu kirjeldamiseks kasutusel veel teemad (ingl k *concept*), objektid (ingl k *object*), sündmused (ingl k *event*) ja kohad (ingl k *place*).

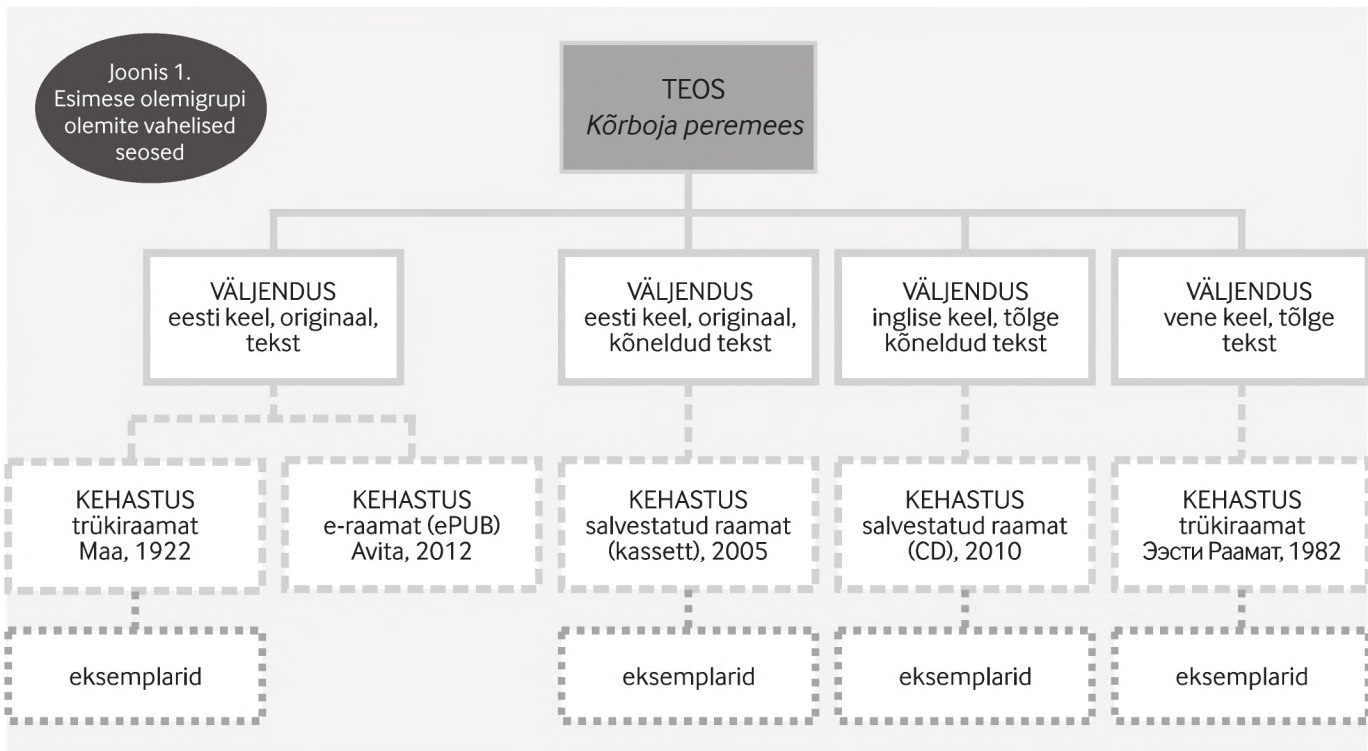
Bibliograafilises kontekstis kirjeldatakse olemeid lähtuvalt kasutajate huvist, samuti esitatakse kasutajate huvidest lähtudes olemite kirjeldavad omadused ning seejärel kirjeldatakse olemite omavahelised seosed.

Bibliograafilises kontekstis kirjeldatakse olemeid lähtuvalt kasutajate huvist, samuti esitatakse kasutajate huvidest lähtudes olemite kirjeldavad omadused ning seejärel kirjeldatakse olemite omavahelised seosed. Kasutaja huvi on otseses sõltuvuses tema probleemist – probleemi olemusest lähtub tema soov või vajadus ning pakutavad lahendusedki on igal juhtumil erinevad. Näiteks:

- kui kasutaja peab enne eksamit lugema läbi W. Shakespeare'i näidendi *Hamlet* – siis kasutaja soovib leida W. Shakespeare'i teost *Hamlet*. Pole vahet, kas *Hamlet* on ilmunud e-raamatuna, trükiraamatuna, alles hiljuti või aastakümneid varem, kasutajal puuduvad keeleelisted, samuti pole talle oluline, kas seda teost saab koju laenutada, tuleb lugeda raamatukogus või hoopis osta. Peamine on leida *Hamlet*;
- kui kasutajal on ülesanne *Hamlet* läbi lugeda, kuid ta oskab ainult prantsuse keelt – siis soovib kasutaja leida ilmingimata just teose prantsuskeelset väljendust. Kõik teised keeled teda ei huvita, sest neist poleks niikuinii kasu. Peamine on leida arusaadavas keeles *Hamlet*;

³ Lusmägi, Sirje. (2013). Metsiku „pibliotek“ 140 aastat hiljem. *Sirp*, 13. sept., lk. 13-14. <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/metsiku-pibliotek-140-aastat-hiljem/>

- kui kohustusliku kirjanduse loetelus on märgitud konkreetne kirjastus ja ilmumisaasta – siis otsib kasutaja konkreetset kehist, mis oleks nimetatud aastal kindla kirjastuse poolt välja antud. Ta ei soovi teise kirjastuse poolt samal aastal välja antud *Hamletit* ega ka sama kirjastuse poolt varem või hiljem välja antud *Hamletit*. Peamine on leida üks kindel prantsuskeelne *Hamlet*;
- kasutaja soovib laenutada kindlal aastal ja kindla kirjastuse poolt avaldatud prantsuskeelse *Hamleti* koju – s.t et kasutaja ei soovi raamatut lugeda raamatukogus, sest tal pole selleks aega, kuna lugeda tuleb igal vabal hetkel, ka öösel. Samuti ei soovi kasutaja väljaannet endale osta, sest tal lihtsalt ei ole kodus raamatuiulit. Peamine on leida just see eksemplar Shakespeare'i teose prantsuskeelse tekstiga, mis on avaldatud kindlal ajal ja kindla kirjastuse poolt ning mida saab endaga kõikjale kaasa võtta ja pärast lugemist tagastada.

Kahtlemata on joonisel 1 näidatud olemid ja nendevahelised seosed esitatud lihtsustatud kujul. Teades trükitoodangu kirjut maailma, on ilmselgelt väär väita, et kõiki esineda võivaid variante saaks sedavõrd lihtsate skeemide abil selgitada. Üsna sage võib olla olukord, kus on keeruline teha vahet ja otsustada, millal õigupoolest on tegemist uue väljenduse, uue teose või uue kehistusega ning kuidas on üks asi teisega seotud. Niipea, kui toome pildile isikud, organisatsioonid ja perekonnad, kes võivad täita erinevate teoste, nende väljenduste ja kehistuste juures erinevaid rolle, või püüdes visandada seoseid erinevate teoste ja autorite ning nende väljenduste ja kehistuste vahel, muutub pilt märkimisväärselt keerukamaks. Näiteks lastelaulude kogumik või luuleantoloogia, mis on kumbki iseseisv

teos, koosnedes sealjuures üksikutest eri autorite poolt loodud teostest. Püüdes säärast kogumikku või antoloogiat graafiliselt visandada, saame kindlasti üsna kirju pildi, kuid sellest ei peaks laskma end häirida, sest olemuslikult on selline lähenemisviis üpriski loogiline.

Järgnevalt on esitatud skemaatilisel veel mõned variandid, kuidas võivad teosed omavahel seotud olla (joonis 3) ning kuidas saab üks isik olla seotud erinevate teostega ühest küljest teose autorina, teisest küljest teose ainesena (joonis 2).

Nagu juba eelpool öeldud, ei ole FRBR ka kataloogimisreeglistik, st et FRBR ei ütle meile, kuidas täpselt olemeid kirjeldama peab: kust andmeid võetakse, kuhu, mida ja kuidas kantakse. Selliseid suuniseid annab kataloogimisreeglistik, täpsemalt RDA (ingl k Resource Description and Access). Näiteks isikute puhul ütleb FRBR meile, keda peetakse isikuks või et isiku nimi võib koosneda sõnadest, sümbolitest või sõnade ja/või sümbolite rühmadest, mille järgi see isik on tuntud. Samuti selgitab FRBR, et isik võib olla tuntud mitme nime järgi ning raamatukogudel tuleks valida teoste, väljenduste ja kehistuste kirjeldamiseks selle isiku jaoks üks kindel nimevorm ehk n-ö eelistatud nimi.⁴ Samas aga ei ütle FRBR, kuidas täpselt see nimi kirja panna või mille alusel valik teha – seda ütleb RDA.

⁴ Oluliselt põhjalikumalt modelleerib teise grupi olemeid (isikud, kollektiivid, perekonnad), nende omadusi ja nendevahelisi seoseid siiski IFLA FRAD ehk normikirjele esitatavad funktsionaalsusnõuded (IFLA Functional Requirements https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf).

Kokkuvõtteks

Käesolevas artiklis antud ülevaade on vaid põgus pilgus ühele olulisemale IFLA funktsionaalsusnõuete perre kuuluvale dokumendile – FRBR-ile ehk bibliokirje funktsionaalsusnõuetele. FRBR-i eesmärk on siduda kokku kõik väljenduste, kehasüste ja eksemplaride andmed, mis kuuluvad ühe konkreetse teosega ühte perre. Selline väljaannete grupeerimine ühe vihmavarju alla võimaldab kasutajal paremini orienteeruda konkreetse teose erinevate väljaannete, editsioonide, versioonide, digikoopiate, tõlgete ja muu taolise rägastikus. Andmeid saab esitada viisil, mis on kasutajale paremini tajutav ja annab selgema ülevaate ühe teose ning selle teose väljenduste ja kehasüste variantide paljususest, hõlbustab valiku tegemist, aga ka ebavajalike olemite välistamist. Väljaannete rühmitamine teose alusel võimaldab lõppkasutajal teha otsuseid ennekoike sisust kui vormist ja/või kandjast lähtudes. Saame öelda, et FRBR-i töögrupi püstitatud eesmärgid vastata kasutaja ootustele teatud tegevuste osas on saavutatud.

FRBR ei ütle meile, kuidas täpselt olemeid kirjeldama peab: kust andmeid võetakse, kuhu, mida ja kuidas kantakse. Selliseid suuniseid annab kataloogimisreeglistik, täpsemalt RDA.

Joonis 2.
Ühe isiku seos erinevate teostega: isik autorina, isik teose ainesena.

ISIK Tammsaare, A.H., pseud., 1878–1940					
on autor			on teemaks		
TEOSELE: Kõrboja pere-meis	TEOSELE: Ma armastasin sakslast	TEOSELE: Tõde ja õigus	TEOSES: Armastus ja sotsioloogia (koostaja Heino Puhvel)	TEOSES: Tammsaare radadel (autor Erik Teder)	TEOSES: A. H. Tammsaare elust ja loomingust (autor Karl Mihkla)

Joonis 3.
Teose seos teiste teostega

TEOS: Tuulest viidud (Gone with the Wind / by Margaret Mitchell)					
on koostatud reisijuht (has a guide)	on tehtud paroodia (parody of)		ainetel mängufilm (motion picture adaption of)	on käsitletud (analyzed in)	
TEOS: <i>The Authentic South of Gone with the Wind: the Illustrated Guide to the Grandeur of a Lost Era</i> (by Bruce Wexler)	TEOS: <i>The Wind Done Gone</i> (by Alice Randall)	TEOS: <i>Went with the Wind</i> (by Carol Burnett)	TEOS: <i>Gone with the Wind</i> (mängufilm)	TEOSES: <i>Margaret Mitchell's Models in Gone with the Wind</i> (by Sammy J. Hardman)	TEOSES: <i>Frankly, My Dear: Gone with the Wind Revisited</i> (by Molly Haskell)

Soovides parandada kataloogide toimimise põhimõtteid või optimeerida kataloogimisega seotud protsesse, aga ka seista hea selle eest, et raamatukogud oleks veebiüleselt sama lihtsasti leitavad, kasutatavad ja otsitavad kui mis tahes muud keskkonnad, tuleb raamatukogudel varem või hiljem astuda otsustav samm ja minna tänaselt kehas-tuste kirjeldamiselt üle olemite kirjeldamisele. Seetõttu on kasulik alustada harjutamist uue mõtteviisiga juba nüüd ja kohe. Parim viis uue mudeli alusel kataloogimist harjutada on kasutada tasuta veebist allalaaditavat tarkvara RIMMF3⁵, mis on välja töötatud ennekõike just õppimise

eesmärgil. Seda on kasutatud kõikjal maailmas nii suuremates kui ka väiksemates raamatukogudes personali koolitamiseks. Kuigi RIMMF3 toetub RDA kataloogimisreeglitele, ei ole frbr-iseerimisel kätt harjutades esialgu oluline RDA nõudeid täpselt teada. Oluline on saada selgeks uus loogika, misjärel on ka RDA õppimine juba palju-palju kergem.

RK järgmises numbris ilmuvas III osas vaatleme, mis saab meile nii tuttavast MARC21 vormingust, kui kataloogimis-standardina võetak kasutusele RDA.

⁵ RIMMF3 <http://www.marcofquality.com/wiki/rimmf3/doku.php?id>

Kasutatud kirjandus

- Anhalt, J.; Stewart, R.A. (2011). *RDA simplified*. *Cataloging & Classification Quarterly*, 50:1, p. 33-42.
- *Catalogue 2.0 : the future of the library catalogue* / edited by Sally Chambers. London : Facet Publishing, 2013.
- Coyle, Karen. *FRBR, before and after : a look at our bibliographic models*. Chicago : ALA Editions, 2016.
- Coyle, Karen. (2015). *FRBR, twenty years on*. *Cataloging & Classification Quarterly*, 53:3-4, p. 265-285. DOI: 10.1080/01639374.2014.943446
- Hider, Philip. (2017). *Critique of the FRBR user tasks and their modifications*. *Cataloging & Classification Quarterly*, 55:2, p. 55-74. DOI: 10.1080/01639374.2016.1254698
- IFLA. (1998). *Functional requirements for bibliographic records*. <https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records>
- Lusmägi, Sirje. (2013). *Metsiku „pibliotek“ 140 aastat hiljem*. *Sirp*, 13. sept., lk. 13-14. <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/>
- c7-kirjandus/metsiku-pibliotek-140-aastat-hiljem/
- Maxwell, Robert L. *Maxwell's handbook for RDA : explaining and illustrating RDA : resource description and access using MARC21*. London : Facet Publishing, 2014.
- Nilbe, Sirje. (2013). *Normandmete osakond*. Raamatukogu, nr. 3, lk. 29.
- OCLC. (2005). *Perceptions of libraries and information resources : a report to the OCLC membership*. <https://www.oclc.org/en/reports/2005perceptions.html>
- OCLC. (2010). *Perceptions of libraries, 2010 : context and community : a report to the OCLC membership*. <https://www.oclc.org/en/reports/2010perceptions.html>
- Olonen, Riin. (2014). *Infotehnoloogia kasutusest Eesti raamatukogudes*. Raamatukogud ja raamatukogundus Eestis 2002-2012 : artiklite kogumik. Tallinn. Lk. 67-92.
- *Understanding FRBR : what it is and how it will affect our retrieval tools* / edited by Arlene Taylor. London : Libraries Unlimited, 2007.
- Veimann, Kristel. (2013). *Bibliokirjete funktsionaalsusnõuded ja uue põlvkonna e-kataloog*. Raamatukogu, nr. 4, lk. 24-25.

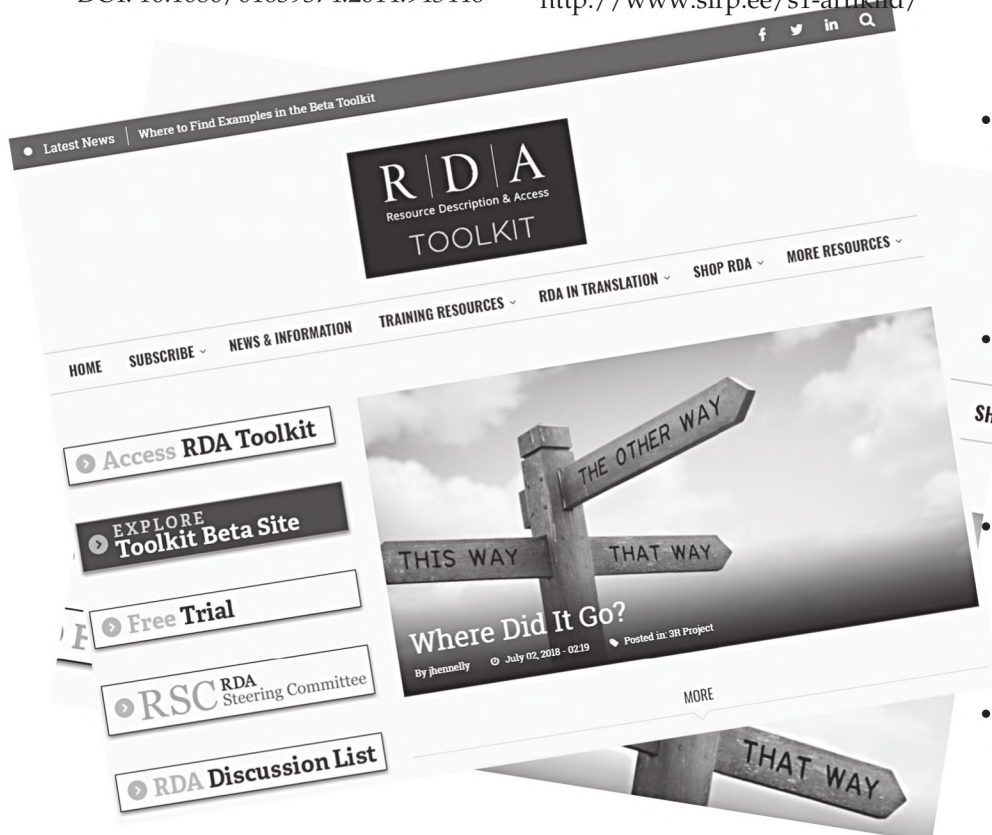

Foto: Teet Malsroos

Raamatukogudevahelise laenutuse tulevikuteed otsides. III osa

Marii Väljataga, *RR-i juhtiv spetsialist, raamatukogudevahelise laenutuse teenusejuht, PhD*

Raamatukogudevaheline laenutus (RVL) on põnev dünaamiline raamatukoguteenus, mille osutamine ja võimalused sõltuvad paljudest erinevaid trajektoore kulgevatest teguritest: geopoliitikast, tehnoloogilistest edusammudest ja ootustest, raamatukogude laenutusreeglitest, valdkonna laiemast koostöövõimekusest, litsentsilepingutest ja autoriõiguse tõlgendustest, suundumustest ühiskonna enesetunnetuses ja infokäitumises, postiteenuse usaldusväärsusest, isiklikest kontaktidest.

Paindliku, mitmekülgse, rahvusvaheliselt põimunud teenusena on RVL informaaailma arengutest tihti esmajärjekorras teadlik ning ka unikaalselt reageerimisvõimeline, kohandades end ikka ja jälle uutele oludele. Varasemalt käsitlesime maailmas toimivaid ja kavandatavaid RVL-lahendusi. Artikli viimane osa pakub nägemuse sellest, kuidas võiksime Eestis tulevikus raamaturessursside ringlusest mõelda.

RVL-lahendus Eestis?

Raamaturessursi tõhusam kasutamine on küsimus, millele Eestiski võiksime mõelda. Eesti raamatukogudes on ringlus madal – rahvaraamatukogudes oli 2016. aasta keskmine 0,9 ehk alla kollektiooni täismahu.¹ Lisaks peab

¹ Võrdluseks: näiteks Soomes oli sama näitaja 2016. aasta kohta 2,45 (Soome rahvaraamatukogude statistika 2017).

tõdema, et Eesti keskmist hoiavad üleval suuremate linnaraamatukogude kõrgem laenutusaktiivsus ning paljudes kohtades on näitaja äärmiselt madal: 41%-s raamatukogudest oli 2016. aastal ringlus 0,4 või madalam (*Eesti raamatukogude statistika 2016 2017*). Kui ühes raamatukogus raamat seisab, võib mõnes teises raamatukogus tekkida samale raamatule järjekord. Lihtne ja kasutajasõbralik RVL-lahendus viiks

Raamaturessursi tõhusam kasutamine on küsimus, millele Eestiski võiksime mõelda. Eesti raamatukogudes on ringlus madal – rahvaraamatukogudes oli 2016. aasta keskmine 0,9 ehk alla kollektiooni täismahu.

raamatu ja huvilise kokku ning säästaks raamatukogutöötaja aega.

Tulevikku vaadates võiks raamatute parem liikumine avaldada mitmeti positiivset mõju. Näiteks on raamatukogude töös tähelepanu juhitud erivajadustega inimeste teenindamisele kõige laiemas mõistes, pidades silmas ka töötuid, vähemusrahvuste esindajaid ning spetsiifiliste huvidega inimesi (Sepp, Talvi 2014). Raamatute suurem liikuvus võimaldaks vajaliku kirjanduse jõudmist nende gruppideni, sõltumata asukohast. Kui vajaliku raamatu kiire liikumine lugejani oleks tagatud, saaks komplekteerimist raamatukoguti kooskõlastada, kindlustades parima tasakaalu ostude ja teenuse kvaliteedi vahel. Omamisest olulisemaks muutuks kättesaadavus.

Kui ühes raamatukogus raamat seisab, võib mõnes teises raamatukogus tekkida samale raamatule järjekord. Lihtne ja kasutajasõbralik RVL-lahendus viiks raamatu ja huvilise kokku ning säästaks raamatukogutöötaja aega.

Täna toimiv raamatukogudevahelise laenutuse teenus on nüüdisaja nõudmisi ja võimalusi arvestades aeganõudev ja kohmakas, eeldades mitmeid samme RVL-töötajalt. Teenuse pidevad kasutajad väljendavad soovi tellimuse kulgu jälgida. Teenust vähem tundvale lugejale tundub protsess kauge ja keeruline. Raamatukogude kollektioonid internetis on kolmes koondkataloogis ning kataloogide ülene otsinguvõimalus seni puudub. Elektronkataloogi RIKS (arendaja Deltamar OÜ) kasutatavate raamatukogude jaoks toimib kenasti RVL-moodul, kuid selle abil tellitakse vaid kataloogi RIKS piires.

Üldjuhul kulgeb raamatukogudevahelise laenutuse tehing täna järgmiselt:

Kui vajaliku raamatu kiire liikumine lugejani oleks tagatud, saaks komplekteerimist raamatukoguti kooskõlastada, kindlustades parima tasakaalu ostude ja teenuse kvaliteedi vahel. Omamisest olulisemaks muutuks kättesaadavus.

- 1) lugeja esitab tellimuse raamatukogule (raamatukogus kohapeal, e-posti/telefoni teel, füüsilise või elektroonse tellimisvormi kaudu);
- 2) RVL-iga tegelev raamatukoguhoidja otsib seepeale soovitud raamatu eri e-katalooge kasutades üles, teeb eksemplaarsuse põhjal kindlaks kõige tõenäolisema või kõige kiirema/lähema varustaja-raamatukogu ning saadab oma tellimuse e-posti või interneti tellimisvormi (täidetakse käsitsi) teel vastavasse raamatukogusse, tehes kontrolli ja statistika huvides enda jaoks paberikandjal või arvutifailis märkuse tellimuse kohta;²
- 3) varustaja-raamatukogu RVL-töötaja võtab e-posti teel tulnud tellimuse vastu ning kannab tellimuste tabelisse;
- 4) kui tema raamatukogul on võimalik tellimus täita, leiab ta raamatu, registreerib laenutuse raamatukogu laenutussüsteemis, fikseerib tagastustähtaja, kirjutades selle lipikule raamatu vahel, ning saadab raamatu Omniva tava- või tähitud pakiga tellija-raamatukogu poole teele;
- 5) lugejale teatatakse raamatu saabumisest ning ta läheb ja võtab raamatu oma koduraamatukogust, tagastades selle pärast lugemist sinnasamasse (või lugedeski raamatu vaid kohapeal), misjärel koduraamatukogu saadab raamatu postiga varustaja-raamatukogule tagasi;
- 6) lugeja maksab tagastamise postikulu Omniva hinnakirja alusel kaalu järgi või on raamatukogu (nt Rahvusraamatukogu, ülikoolide raamatukogud) kehtestanud kindla hinna. Üldjuhul maksab varustaja-raamatukogu saatmise eest ise, kuna süsteem toimib vastastikku kasuliku infovahetuse põhimõttel, kuid toimimisviisid erinevad ka siin.

² Kliendi teavitamise praktika tellimuse kulgemise üksikasjade osas erineb raamatukoguti, kuid valdavalt saab klient teavituse alles siis, kui raamat on kohale jõudnud.

Visioon

Artikli eelmises osas kirjeldatud projektidest, Eesti edumeelsusest ja tehnoloogilise mõtte kõrgest kontsentratsioonist inspireerituna kujutlegem üht võimalikku tulevast RVL-lahendust Eestis.

- Olemasolevate e-kataloogide peale paigutub lihtsa visuaaliga otsing, tehnoloogia kiht, mis hangib kataloogidest infot eksemplaride leidumuse ja staatuse kohta. Uus lahendus ei nõua tingimata ühtset kataloogi, vaid pigem arvestab juba töösolevate süsteemidega.
- Teenus sünnib raamatukogude koostöös ning sellega saavad liituda kõik raamatukogud, olenemata tüübist (kõrg- ja ülikoolide raamatukogud, erialaraamatukogud, rahvaraamatukogud, ka kooliraamatukogud, kes muidu RVL-teenust ei osuta, kuid saaksid edaspidi oma lugejatele võimaldada raamatu tellimist mujalt ja/või lugejale koju). See süsteem põhineb vastastikkusel: liituv raamatukogu võimaldab teenust oma lugejatele ning samas jagab oma kollektsiooni teistega.
- Lahendus toetab lugejaandmete haldamist raamatukogude koostöös (eelingimus *usalduse* loomisel suhtluses varustaja-raamatukogu ja lõppkasutaja vahel). Süsteemi sisene takse *koduraamatukogu* lugejastaatuse alusel (nagu nt Korea *Chaekbadas*): lugeja registreerib end rakenduse kasutajaks ning *koduraamatukogu* kontrollib tema andmed ja kinnitab registreerimise.
- Rakendus võimaldab teha üle-eestilise otsingu kataloogideülel ning koondab sarnased tulemused kokku ühe pealkirja alla, võimalusega kogum üksikasjalikumaks vaahteks lahti klõpsata.
- Registreeritud ja sisseloginud kasutaja tellib rakenduse abil endale huvipakkuva raamatu ning logistika-partner toimetab selle kiiresti ja mugavalt kasutajale kodukohalähedasse pakiautomaati.
- Rakendus näitab lugejale raamatu *riiulistaatust* reaajas ning annab infot, kas raamat on saadaval, kuid sarnaselt praegu toimiva RVL-iga ei võimalda valida konkreetset eksemplari ega määrata saatja-raamatukogu eelistust.

- Rakendus valib ise kataloogideülel sobivaima eksemplari ning saadab vastavasse raamatukogusse tellimuse. Nutikas algoritm jagab raamatukogude vahel täitmiskoormust ning hindab vahemaad ja otstarbekust tellimuse suunamisel (nagu Hollandi *PiCarta* ja *BorrowDirect* USAs).
- Rakendus *suhtleb* raamatukogusüsteemidega, laenutades varustaja-raamatukogu süsteemist lugeja tellitud raamatu välja raamatukogutöötaja sekkumiseta. Rakendus peab silmas rahvusvahelise ISO-standardi nõudeid raamatukogudevahelisele kommunikatsioonile (*Interlibrary loan transactions standard* ISO 18626:2014) ning on avatud võimalusele tulevikus liidestada rahvusvaheline RVL (st lugeja edastab välismaalt soovitud raamatu andmed sama rakenduse kaudu).
- Lahendus võimaldab raamatut saata lugejalt lugejale, juhul kui järgmine huviline on end järjekorda pannud, ilma et raamat vahepeal tingimata koduraamatukogus käiks. Niisugusel juhul peab uus lugeja laenutuse ülevõtmise hetkel kontrollima ja kinnitama raamatu seisukorra. Taolise ahela puhul on omanik-raamatukogul võimalik raamat vajadusel tagasi küsida.
- Rakendus võiks pakkuda kasutajale ka lugemiskogemuse *jagamise* võimalust – nt saaks raamatu lugeja soovitada raamatut sõbrale ning juhul, kui sõber võtab soovitusel rakenduses vastu, liiguks raamat otse temale kui järgmisele laenutajale.
- Lahendus peab pakkuma nii internetilehekülge kui ka nutitelefonil rakendust. Nii jõuab kogu Eesti raamatukoguvõrk kasutaja telefoni ning raamatukogu on inimese iga-päeva elus uuel moel.
- Telefonirakendus ja veebikeskkond võimaldavad kasutajal näha tellimuste ajalugu, pakiautomaadi koodi (raamatu saabumise ja tagastamise kood on sama) jne. Kasutajal on rakenduses võimalik tellimuse eest tasuda ning tellimuse kulgu jälgida.
- Lahendust saab kasutada nii lõpp-klient kui raamatukogutöötaja (st tellimusi saab oma lugeja eest esitada ka raamatukogutöötaja). Eesmärk on luua tulevikku vaatav üle-eestiline laenutusrakendus, jätmata seejuures halvemasse olukorda interneti-

kaugemat, traditsioonilise teenusega harjunud lugejaskonda.

- ID-kaardiga identifitseeritud kauglugejal on samad kohustused kui tavalaeutuse teinud kasutajal – leppetrahvid hilinemise ning raamatu rikkumise või kaotamise eest.
- Miks mitte hiljem mõelda kogukondlikus vaimus ka eraisikute raamatukollektsioonide lisamise võimalusele – kasutaja saab end registreerida kas lugeja või *varustajana* ning teistele oma kodus olevaid raamatuid välja laenata.

* * *

Raamatukogude külastus- ja laenutusnumbrid näitavad langust ning raamatukogul tuleb minna sinna, kus tegutseb tema lugeja – nii geograafilise asukoha kui ka suhtluskanali osas. On täheldatud, et traditsioonilise mudeli kohaselt kujundas raamatukogu oma teenused, mõeldes *kasutajale raamatukogu elus*, kuid viimasel ajal mõeldakse üha rohkem *raamatukogule kasutajate elus* (Connaway 2015).

Visandatud nägemus nõuab kahtlemata tööd, läbirääkimisi, arvamuste kogumist, hinnastamist ja probleemkohtade analüüsi, kuid usun, et Eesti kompaktsel, digieesrindlikul info-maastikul tasub juba täna mõelda järgmise edumeelse sammu peale, mis RVL-teenust ja raamatukogu kasutamist nüüdisajastab ning raamatu ja raamatuhuvilise aktiivsemalt kokku viib.

Kasutatud allikad

Connaway, Lynn Silipigni (2015). *The library in the life of the user. Engaging with people where they live and learn.* Dublin, Ohio: OCLC.
<https://www.oclc.org/content/dam/research/publications/2015/oclcresearch-library-in-life-of-user.pdf>

Eesti raamatukogude statistika 2016
<http://www.nlib.ee/index.php?=28410>
 (07.12.2017)

Sepp, Ilme ja Talvi, Krista. (2014). *Rahvaraamatukogud Eestis.* In: Volt, Mihkel (koost.). *Raamatukogud ja raamatukogundus Eestis 2002–2012*, 39–59. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Soome rahvaraamatukogude statistika 2017
<http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=2%2C449%2C536%2C557%2C578%2C598%2C604%2C613%2C630%2C634%2C638%2C654%2C661&years=2016&stats=115#results>
 (07.12.2017)

Toimetanud Krõõt Liivak

Suvekool lasteraamatukoguhoidjatele

Kuidas Lasteraamatukoguhoidjate Suveakadeemia alguse sai ning mida pakub tänapäev?

Ädu Neemre

Tartu Linnaraamatukogu laste- ja noorteosakonna juhataja, Lasteraamatukoguhoidjate Suveakadeemia programmijuht

2007. aasta 4. juunil kogunes mitukümme lastega töötavat raamatukoguhoidjat Viljandi Kultuuriakadeemia auditooriumis, et teha algust esimese Lasteraamatukoguhoidjate Suveakadeemiaga. Nelja päeva jooksul kuulati loenguid Euroopa kaasaegsest lastekirjandusest, noorte subkultuuridest Eestis, terviskäitumisest, interneti informatsioonidest lastele. Eraldi ettekanne pühendati erivajadustega laste teenendamisele. Toimus seminar-ümarlaud teemal *Töökeskonna arendamine kliendi- ja töötajasõbralikuks*. Suviste koolituspäevade peakorraldajateks olid Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Viljandi Linnaraamatukogu. Ülikooli poolt oli koordineerijaks Regina Lapp ja raamatukogu poolt Ülle Rüütel. Järgmiseks seitsmeks aastaks jäigi suviste koolituspäevade toimumise paigaks

Viljandi linn. Samuti ei muutunud nende aastate jooksul korraldav meeskond. Esimestel aastatel oli osalejaid palju (näiteks 2008. aastal 42), hiljem, kui majanduse olukord halvenes, oli ka koolitusele tulijaid vähem. Pisut lühemaks muutus ka kohapealne programm – neljast koolituspäevast sai kolm.

Praegusel ajal on osalejate arv stabiliseerunud, ulatudes 12–15 inimeseni. Ümberkorraldused Tartu Ülikooli struktuuris töid 2014. aastal suveakadeemia Viljandist Tartusse. Esimesel Tartu-aastal oli kuulajaid 16. Teemad, millest räägiti, olid järgmised: 2013. aasta laste- ja noortekirjanduse ülevaade, õpilaste lugemisharjumused, noored ja kultuur läbi aegade, aktiivne kuulamine ja arutlemisoskus, noorte hoiakud ümbritseva suhtes. Mõnelgi

aastal ootasid korraldajad kuulajatelt kodutöid. Nii kirjutas Võrumaa Keskskooli raamatukogu lasteosakonna juhataja Helle Laanpere uuriva essee raamatukogutundide näidiskavast pealkirjaga *Kas ja kuidas õpetada lapsi raamatukogu kasutama?*. Kava hõlmas põhikooli ning Helle kommenteeris ja täiendas tundide nimekirja. Ta tegi ettepaneku jagada tunnid põhi- ja lisatundideks. Samuti pani ta ette siduda käsitletud teemad kooliastmetega, mitte konkreetse klassiga. Lõpetuseks arvas ta, et oleks vaja korrastada lasteteeninduse terminoloogiat.

Ülle Rüütli kommentaar Viljandi-aastatele: *Loenguteemade ja lektorite valik sõltus suuresti lasteraamatukoguhoidjate soovidest. Omavahel suheldes leidsime teemasid, millest oleks rohkem teadmisi vaja ning korraldajad püüdsid leida*

pädevaid lektoreid. Esimestel aastatel oli see eriti raske. Lasteteenindusest ei räägitud vahepeal üldse ja ükski lektor ei olnud neil teemadel valmis rääkima. Tänu Lasteakadeemiale sai valmistatud ette nii mõnigi laste- ja noortekirjandust/kultuuri puudutav loenguteema, mida oli võimalik teistelgi koolitustel kasutada.

Nii pika traditsiooniga koolituspäevadel on välja kujunenud lastega töötavate raamatukoguhoidjate poolt aktsepteeritud teemadering, kindlasti kuuluvad siia loengud kirjandusest. Eesti Lastekirjanduse Keskuse lastekirjanduse uurija Jaanika Palm on mitmel aastal andnud põhjaliku ülevaate möödunud aasta laste- ja noorteraamatutest. Uuemaid trende raamatukogude tegevuses on tutvustanud Tartu Linnaraamatukogu arendusjuht Mai Põltaas. Arutletud on *asjade raamatukogu ja raamatukogu kui kogukonnakeskuse ja kohtumispaiga üle*. Järelemõtleamiseks on õhku visatud idee *raamatukogust ilma raamatukoguhoidjata ehk iseteenindusraamatukogust*. Kindlasti ei puudu loengute kavast laste ja noorukite psühholoogia loengud. Neid on nii arengupsühholoogiat puudutavaid kui kliinilisse psühholoogiasse ulatuvaid. Lasteraamatukoguhoidjad peavad olema loomingulised, selleks puhuks on Suveakadeemias peaaletati ette nähtud mitmesugused töötoad, kus õpitakse midagi oma kätega valmistama, sündigu see siis Paberimuuseumis või Hullu Teadlase

kabinetis. Igal koolitusel on kavas muuseumikülastused, mis annavad juurde nii teadmisi kui ka uusi ideid.

Suveakadeemia pakub kuulajatele vägagi mitmekesise sisuga loenguid, olgu selleks lastega filosoferimine, lugude jutustamine, loovkirjutamine, lugemisteraapia, impromängud või etnilised hoiakud ja nende muutmine. Koolituspäevad annavad võimaluse vaadata igapäevatööle kaugemalt ja uue nurga alt, paigutada oma tegemised laste- ja noortekultuuri üldisesse konteksti.

On tavapärane, et koolituspäevade jooksul täidavad osalejad tagasisidelehe. Allpool mõned nopped 2018. aasta Suveakadeemia kohta:

- *Hea ülevaade lastekirjandusest.*
- *Väga huvitavad olid õpitoad. Uus kogemus ja koht – SPARK MAKERLAB.*
- *Igas loengus oli midagi uut, mida kõrva taha panna, väga toredad olid meisterdamis-, tantsu- ja muuseumitunnid.*

Tagasisidelehel on kindel koht ettepanekute jaoks. Mida suveõppurid soovivad:

- *Loenguid kirjandusest, psühholoogiast ja tehnoloogiast.*
- *Muusikateraapia praktilist koolitust.*
- *Mänge, mida sobiks raamatukogus mängida.*
- *Raamatukogutunde, kus oma ala spetsialist räägiks erinevatest tundide korraldamise võimalustest.*

- *Loenguid psühholoogia ja kirjanduse lõimimisest.*
- *Kohtumisi Tartu kirjanikega.*

Kokkuvõte

Kursuslased on suveakadeemiaga üldiselt rahul. Loengud on vaheldusrikkad, on piisavalt praktilisi tegevusi. Koos olles tekib vaba, aga samas tööine õhkkond, saab arutleda töös ette tulevate probleemide üle, sest ollakse mõttekaaslaste hulgas. Kõik eelnev aitab leida lahendusi ja sünnivad uued ideed, mida koju minnes praktikasse rakendada. Lisaks pakub Tartu kultuuri- ja kirjanduselu huvitavaid võimalusi vabade õhtute sisukamaks muutmiseks. Oluline on ka see, et suveakadeemia kursuse läbinutele omistatakse Tartu Ülikooli Avatud Ülikooli tunnistus, mis kvalifitseerub raamatukoguhoidja kutse taotlemisel.

Kertu Sillaste illustatsioonid Kätlin Vainola lasteraamatule *Kus on armastus?*. Fotod: Teet Malsroos

Proua Lea – Võõpsu raudnael

Mihkel Voldi intervjuu Lea Saaremäega

Fotod: Teet Malsroos

Võõpsu Raamatukogu elab ehedat elu eestiaegses majas, mis oleks nagu pärit mõnelt Ilon Wiklandi illustratsioonilt. Legendaarne LEA SAAREMÄE on seda raamatukogu juhatanud 1959. aasta sügisest. Sestap käisimegi fotograaf Teeduga uurimas, kuidas proua Leal ja Võõpsu raamatukogul käsi käib.

Tänases Räpina vallas¹ töötavad kaheksa rahvaraamatukogu, mis on kõik huvitavalt eripärased. Rõõm oli leida raamatukogusid nii Räpina linnast kui ka Leevaku, Leevi, Linte, Meeksi, Ruusa ja Veriora külast ning... Võõpsu alevikust. Võõpsu Raamatukogu Seltsile pandi alus 95 aastat tagasi – 1923. aasta 13. juunil. Sellest päevast alates sinne raamatukogu tegutsebki. Raamatukoguhoidja Lea Saaremäe on olnud siin tegev peaaegu kuus kümnendit.

¹ Kagu-Eestis asuvad Meeksi, Räpina ja Veriora vallad ühinesid mullu sügisel.

Proua Lea Saaremäe, lõpetasite Tallinna Kultuurharidusala Kooli raamatukogunduse osakonna 1959. aastal ja Teid suunati samal aastal tööle Võõpsu Raamatukogusse. Saan ma õigesti aru, et olete Võõpsus olnud raamatukoguhoidjaks 59 aastat?

Jah, nii on see tõesti.

Nii et Võõpsu Raamatukogu on olnud Teil kogu selle aja ainukeseks töökohaks?

Jah, seegi vastab tõele.

Täpsustagem alustuseks Võõpsu asukohta: see asub Võhandu jõe suudmel. Võhandu vasakkaldal on Võõpsu alevik ja paremkaldal Võõpsu küla. Esimene kuulub värskel haldusreformi tulemusel Põlva maakonda, teine aga Võru

maakonda. Raamatukogu on Võõpsu alevikus. Siin tegutseb ka EAÕK Võõpsu Püha Nikolai kogudus. Võõpsu alevikust Räpinasse on 5 kilomeetrit, seal asub Eesti kõige kagupoolsem luteri kirik. Asulana hakkas Võõpsu kuju võtma 19. sajandi keskel, mil Räpina mõisa eestvõttel ehitati siia kõrts, mis oli ühtlasi Tartu ja Pihkva vahel sõitnud laevade peatuskoht. Aastail 1920–1938 oli Võõpsu alev. Võhandu jõe teisel kaldal asuvast Võõpsu külast saab alguse praegune Seto Külävüü. Proua Lea, kust algab Teie jaoks Setumaa?

Õige Setumaa algab minu jaoks Laossina külast. See on siit Võõpsust nii 5 kilomeetrit lõunasse, Värskla poole.

Aga mis koht see Võõpsu Teie meelest siis on?

Võõpsu on üks eriline koht, kus on segunenud setud, eestlased ja venelased. Kuulsust on toonud sellele kohale sadam ja kuulsad laadad. See on minu kodukoht ning mulle meeldib siin elada. Minu arvates on Võõpsu küla ja alevik juba ammu kokku kasvanud ning tõmbekeskuseks on siin ikkagi Rápina linn.

Kui Te 1959. aasta sügisel siia raamatukogu juhatajaks tulite, kas siis oli elekter juba olemas või kasutati raamatukogus veel petrooleumilampe?

Elektrit veel ei olnud. Aasta aega kasutasin petrooleumilampi.

Millal elekter Võõpsusse tuli?

Raamatukogu sai elektri 1960. aastal koos põhjaliku remondiga. Saekaatris oli elekter juba varem olemas.

Kas Võõpsu raamatukogul oli juba toona korralik kaartkataloog või tuli see luua?

Kataloogi ei olnud ja see tuli luua.

Mis ajaks Te selle valmis saite?

Ei mäletagi täpselt, kaua see aega võttis, aga valmis see sai.

Hüpakem nüüd ajas edasi: millal kaartkataloogilt Kirjasto 3000-le üle läksite?

Kirjasto 3000-le läksime üle vist 1999. aastal. Kui ma õigesti mäletan.

Millist raamatukogusüsteemi praegu kasutate?

Praegu on kasutusel URRAM 3.

Kuidas olete sellega rahul?

Ütleks nii, et URRAM 2 tundus olevat töötamiseks parem. Oli kuidagi mugavam kasutada.

Teil on siin ka avalik internetipunkt. Millal Te arvutiasjandusega sõbraks saite?

Võiks öelda nii, et see oli 1998. aastal, kui loodi avalik internetipunkt, kus oli kolm arvutit. Käisin kursustel ja koolitustel, et oskaks algajaid internetikasutajaid õpetada. Tollal oli arvuti ja internet veel kodudes haruldane nähtus ning huvilisi oli väga palju.

Kui palju raamatukogul praegu kasutajaid on?

Lugejaid on käesoleva poolaasta seisuga 165.

Millisel ajal on olnud kõige rohkem lugejaid?

Kõige rohkem oli lugejaid 1993. aastal – tervelt 400. Lugejaskond on, jah, vähenenud. Viimastel aastatel võiks keskmiseks võtta nii 200 lugejat.

Kes on kõige sagedasemad raamatukogukülastajad?

Pensionärid, ikka pensionärid. Lapsinoori on ka, aga märksa vähem.

Palju hangite venekeelset kirjandust?

Sel poolaastal olen saanud 33 raamatut.

Kui palju on Teil lugejaist venekeelse kirjanduse laenutajaid?

Venekeelse kirjanduse lugejaid on praegu 30 ringis.

On nad valdavalt Võõpsust?

Enamik neist on küll Võõpsu inimesed, aga on ka Lüübnitsa ja Beresje küladest.

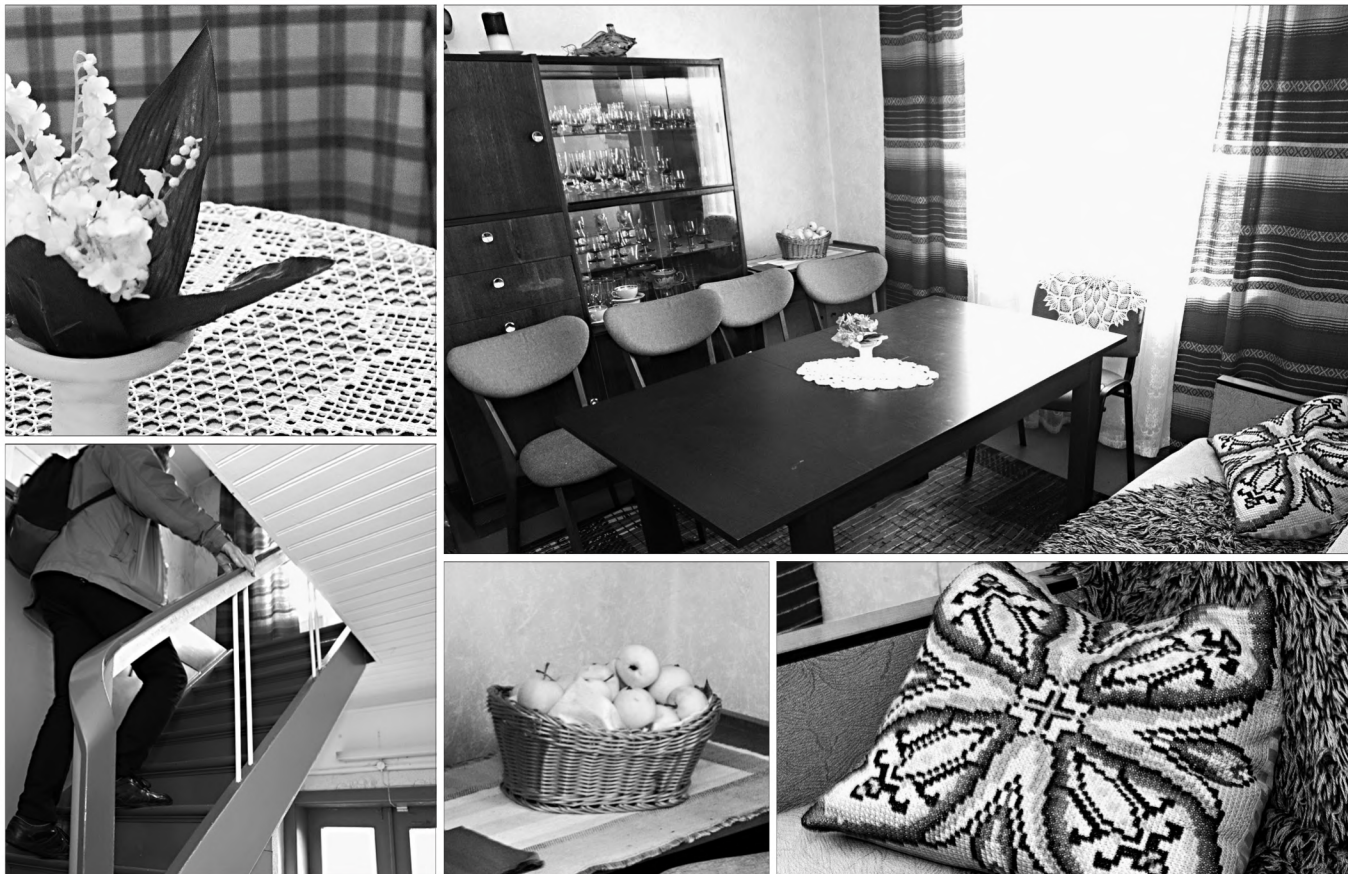
Võõpsu asub Võõpsu jõe ääres.
Allikas: Maa-amet

► K. Saare postkaart ennesõjaaegse Võõpsu vaatega. Allikas: digar.ee

Võõpsu Raamatukogu kolis 1994. a perekond Raidsonile kuulunud elumajja Rápina mnt 24 (vasakul).

Võõpsu raamatukogu elab ehedat elu eestiaegses majas.

Mida nad lugeda armastavad?

Loetakse põhiliselt armastusromaane ja seiklusjutte.

Kes Teid komplekteerimisel aitab?

Tellin ise kirjanduse vastavalt oma lugejate huvidele ning Põlva Keskraamatukogu komplekteerimisosakond kinnitab selle nimekirja. Ise tuleb jälgida, et kõik jääks eelarve piiridesse.

Rääkigem ka kogude suurusest. Kui suur oli raamatukogu siis, kui 1959 tööle tulite, ja kui suur on nüüd?

Kui tööle tulin, oli pisut üle 6300 raamatu, praegu on ligi 18 000 raamatut, neist venekeelseid nii 2200.

Millist kirjandust on tänavu kõige rohkem laenutatud?

Kõige rohkem on laenutatud ajakirjandust, ilukirjandust ja ka tehnilist kirjandust.

Kes on sel suvel kõige nõutumad autorid?

Kõige rohkem on soovitud Jaak Juske, Rein Siku, Elin Toona, Susan Mallery ja Susan Wiggssi teoseid.

Millist kirjandust Te ise armastate ja soovitaksite?

Armastan luulet ja soovitaksin praegu raamatut, millel pealkirjaks *Keele maitsest. Luuleantoloogia*.

1994 kolisite raamatukogu siia, perekond Raidsonile kuulunud elumajja Räpina mnt 24. Enne seda töötasite veelgi kitsamates tingimustes – pisi-keses majas, mis asub Võõpsus Turu tänav 1. Ruumikitsikus ei näi olevat Teid kuidagigi heidutanud. Aga ikkagi: millest tunnete raamatukogus kõige rohkem puudust? On selleks ruumidega seonduv või siis hoopis miski muu?

Ruumipuudus ikka ennekõike. Ikka see. Muud nagu ei tulegi ette.

Mil määral olete teinud ja teete koostööd Räpina valla teiste raamatukogudega?

Raamatukogudevaheline laenutus toimib meil väga hästi. Olen ise nii teistest valla raamatukogudest raamatuid saanud kui ka teistele raamatukogudele laenutanud.

Mis on Teie arvates lugejatega tegelemisel kõige olulisem?

Tuleb olla ikka heas tujus, tunda oma lugejaid, saada aru nende eelistustest ja osata neile soovitada lugemist, mis neile sobib.

Tean, et olete raamatukogus korraldanud palju üritusi, sh kohtumisõhtuid. Kes on kirjanikest külas käinud?

Neid ikka on. Näiteks Aadu Hint, Hando Runnel, Meeme Sari, Tiina Ilves, Olavi Ruitlane ja Aapo Ilves tulevad meelde.

Milliseid ringe-ettevõtmisi olete raamatukogus lugejaile korraldanud? Kunagi oli siin vist fotograafiaring?

Jah, fotograafiaringi juhendasin mina ise. Samuti sai raamatukogust Räpina Valla Maanaiste Seltsi kooskäimise koht.

Millal foting tegutses?

Foting tegutses vast 1961. aastast ja aktiivsed olimegi 60-ndail.

Te pidite ju selle fotoasjanduse endale väga hästi selgeks tegema, et seda

ringi juhendada. Oli see huvi fotograafia vastu Teil juba koolipõlves olemas? Fotograafiapüügi sain oma vanemalt vennalt Georgilt, kelle juures ma Tallinnas koolis käies elasin. Tal oli kõik vajalik tehnika olemas ja tema kinkiski mulle minu esimese fotoaparaadi.

Raamatukogus oli siis ka pimik, kus pilte ilmutasite?

Soetasin endale venna eeskujul ka tehnika, mida oli tarvis, ja nii sai fotoring Võõpsu raamatukogus kolikambrit pimikuna kasutades ilmutada ilusaid mustvalgeid fotosid.

Kas korraldasite ka näitusi?

Jah, tegime ka mõned näitused. Ja see esimene fotoaparaat on mul praegugi alles.

Aga millal loodi Räpina Valla Maanaiste Selts?

Maanaiste Selts loodi 1999. aastal toonase vallavanema Inge Hirno eestvõtmisel. Seltsi juhatajaks sai Marju Lodi. Selts ühendas aktiivseid maanaisi. Põhiliselt käidi koos raamatukogudes – iga kord erinevas. Kui ring sai täis, siis alati jälle algusest.

On see selline klubi moodi ettevõtmine, kus omavaheline suhtlemine on olulisim?

Ei saaks öelda, et see oli väga klubi moodi – üritustele võisid tulla kõik. Kas oli see siis luule- või kirjandusõhtu või lihtsalt aktuaalsete teemade arutamine. Korraldati ka teatrikülastusi ja ekskursioone.

Kas see selts tegutseb jätkuvalt?

Selts sellisel kujul enam ei tegutse, aga siiski on iga raamatukogu juurde jäänud mõned aktiivsemad seltsiliikmed. Vallas ringirastast enam ei käida, millest on muidugi kahju.

Lõpetasite Räpina Keskkooli 1957. aastal. Öeldakse ju, et noorel inimesel on kõik teed valla. Teie valisite raamatukogunduse. Mis ajendas Teid sellist valikut tegema?

Eks ikka huvi kirjanduse vastu. Mis ma muud oskan öelda.

Olete sündinud Alatskivi lähedal Nina külas. Kui olite kaheaastane, tulite koos perega Võõpsusse. Millega Teie vanemad tegelesid?

Isa oli tollal piirivalvur ja ema oli kodune.

On Teil palju vendi-õdesid?

Peres oli viis last ehk siis mina, vennad Georg ja Aleksander ning õed Ludmilla ja Olga.

Kas Te seda mäletate, kuidas Võõpsus peale sõda üle Võhandu silda ehitati?

Ikka mäletan. See valmis 1946. aastal. Mäletan veel sedagi, kuidas parvega üle jõe sõideti, kui veel silda polnud.

Teie onu oli enne sõda Petseri mungakloostri ülem – arhimandriit Joann (Nikolai Bulin). Ta oli ka EAÕK piiskop ja Riigikogu liige – väga põnev persoon. Küsin Teilt, kas huvi kodu-uurimise vastu, mida olete lugejaiski õhutanud, sai alguse just enda suguvõsa uurimisest?

Jah, arvan küll. Leidsin vanaema vana kummuti sahtlist onu koostatud sugupuud ja täiendasin seda värskemate andmetega. Sealt see kodu-uurimise huvi vist alguse saigi.

Kas Teie vanavanaisa ehitatud maja on alles? Minu teada ehitas ta Võõpsusse ülemöödunud sajandil esimese elumaja. Enne seda olid siin vaid parun Peter Anton von Sieversile kuulunud karjamõisa hooned.

Jah, maja on alles. See kuulub praegu minu vennale, kes on seda väga heas korras hoidnud.

See on siis Võõpsu aleviku esimene elumaja ehk esimene elumaja Räpina pool Võhandu jõge. Teisel pool jõge oli siis olemas Võõpsu küla, mida on esmakordselt mainitud juba 1428.

12. mail 1939 oli Võõpsus suur tulekahju, milles hävis 31 elumaja ja ligi poolsada kõrvalhoonet. Tuli neelas ka maja, milles asus 1923. aastal asutatud Võõpsu Raamatukogu Seltsi raamatukogu. Palju sellest kogust alles jäi?

Sellega oli nii, et kogust jäi peale tulekahju alles ainult kapitais raamatuid. Tulekahjust päästetud raamatuid polnud kuhugi panna ning Juulius Tamm valmistas nende tarvis kapi ja sellega oli ka raamatukogu kolinud tema majja. Tamm oli raamatukogu juhatajaks kuni 1940. aastani, kuni koliti koolimajja ümber.

Mitu raamatut on tänaseks sellest kogust alles?

Tänaseks on alles ainult kaks raamatut: Friedrich Reinhold Kreutzwaldi *Paar sammukest rändamise teed*, mis ilmus Tartus 1922, ja Oskar Lutsu *Mälestusi. X*, mis on välja antud 1938. aastal Tartus Noor-Eesti Kirjastuses. Need raamatud kannavad templit *Võõpsu Rahvaraamatukogu Selts Võrumaal*.

Tähistasite tänavu aprillis 80. sünnipäeva ja juunis raamatukogu saamist 95-aastaseks. Oskate Te anda retsepti, kuidas on võimalik olla oma erialal nii pikalt toimekas?

Kindlasti ei ole universaalset retsepti, mis kõigile sobiks, aga minu puhul on nendeks hea tuju, aiandus ja rattasõit.

Millised aastad on Teile kui raamatukoguhoidjale olnud kõige raskemad?

Raske oli laenutuskeskkonna vahetusel, kui läksime Kirjasto 3000-lt URRAM-ile üle. Kõik raamatud tuli uuesti sisestada.

Mis on Teid elus õnnelikuks teinud?

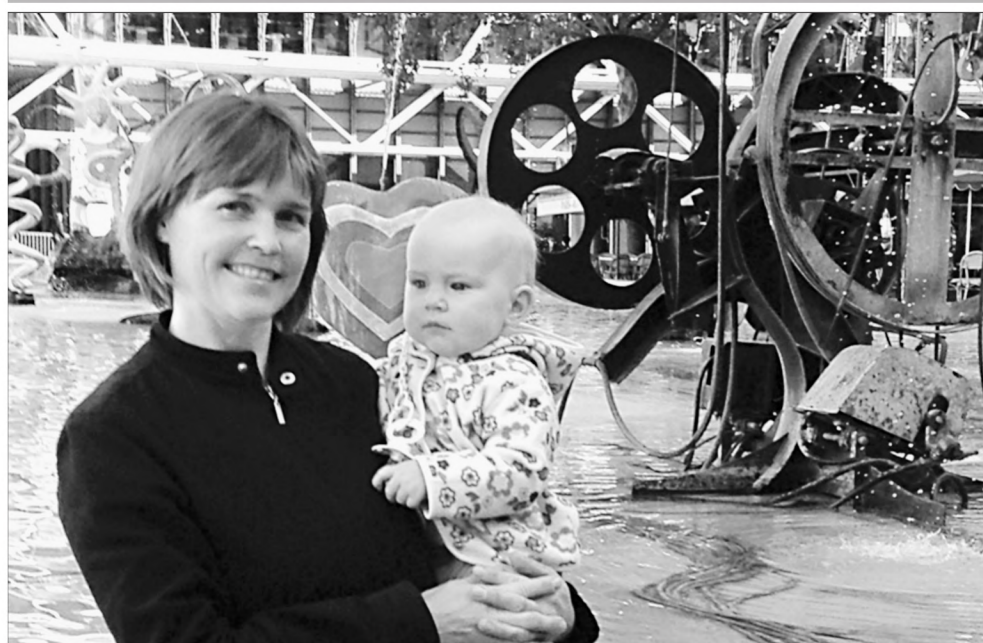
Olen saanud töötada oma kodukohas, suutnud rahuldada oma lugejate soovid ja tervis on vastu pidanud. Rõõm on mul olnud oma perest, pojast ja pojapojast.

Täna Teid sooja vastuvõtu ja toredata jutuajamise eest! Soovin Teile kõike kõige paremat!

1998. a loodi raamatukogusse avalik internetipunkt.

Autor tütrega Pompidou Keskuse ees. Fotod: Annika Aasa erakogu

Praktika Pariisis Pompidou Keskuses

Annika Aas, Tartu Linnaraamatukogu peaspetsialist

Kes ei teaks Pariisi Pompidou Keskuse kunstimuuseumi.
Aga kui paljud teavad, et samas hoones asub
ka väga suur raamatukogu?

Sügisel 2017 sain võimaluse 6-nädalaseks praktikaks Pompidou Keskuses asuvas avalikus raamatukogus Bibliothèque Publique d'Information ehk lühidalt BPI-s, mida peetakse Prantsusmaa raamatukogunduse üheks majakaks. Praktika sai teoks tänu Prantsuse Kultuuriministeeriumi rahastatud programmile *Profession Culture*, kuhu kandideerin oma kolleegide Asko Tamme ja Ülo Treikelderi eeskujul ja innustusel. Kuna osalejate valimise protsess võttis päris kaua aega ning mu pere otsustas vahepeal suureneda (olen praegu lapsehoolduspuhkusel), siis sain võõrustajad nõusse ka tingimusega, et võtan Pariisi kaasa oma 10-kuuse tütre ja lapse-

hoidjaks oma ema. Võõrustajad maksid majutuse eest ning andsid suurlinnas toimetulemiseks ka stipendiumi, ise pidin tasuma lennupiletite eest. Majutati meid 40-ruutmeetrisse kööktuppa Idavaksali kõrval rahvusvahelises keskkuses. Sealt tööle oli jalgsi 20 või bussiga 15 minutit.

Kuna tegelen ka Tartu Linnaraamatukogus palju noortega, siis soovisin stažeerida noortele mõeldud osakonnas, kus sain mitte ainult tutvuda osakonna tööga, vaid ka osaleda paljudel üritustel ja festivalidel, näiteks taaskasutus- ja videomängude festivalidel. Väga tore oli kogeda, et ühelgi üritusel ei jää osalejad vaid passiivseteks pealt-

vaatajateks, vaid saavad võimaluse aktiivselt kaasa lüüa – meisterdada vanast autorehivist istet, õppida koomiksit joonistama või osaleda arvutimängu loomist õpetavas töötoas. Väga palju tehakse ürituste ja töötubade läbiviimisel koostööd ühingute ning organisatsioonidega, rääkimata tihedast koostööst kunstimuuseumi või teatriga. Kui ülelinnaline digifestival, mille raames lapsed laenutatud *iPadidega* raamatukogus ringi joostes tondi- ja detektiivimänge mängisid, eriti ei üllatanud, siis Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 100-ndale aastapäevale pühendatud festival üllatas ikka küll!

Mulle tutvustati loomulikult kogu BPI-d, kuid mitte ainult: pooleteise kuu jooksul külastasin kümnekonda raamatukogu, mis andis Pariisi raamatukogundusest päris avara ülevaate. Mingisugust tőörutiini mul Pompidou Keskuses välja ei kujunenudki, sest iga päev oli erinev ja üha uusi elamusi pakkuv. Ōigem oleks seda ehk nimetada pigem koolituseks kui praktikaks.

Lisaks BPI-le ja Prantsuse Rahvusraamatukogule on Pariisis 65 linnaraamatukogu, mis kõik kuuluvad ühte võrgustikku (vt <https://bibliotheques.paris.fr>). Raamatukogud on nii suures linnas muidugi erinevad: alates impo-santsetest ja moodsatest nagu rahvus-raamatukogu ja BPI kuni väiksete ning ōdusate kogukonnaraamatukogudeni. Neile kõigile tundus olevat ühine nii *avatus, kaasamine, koostöö* kui ka *kohane-mine*. Rõhutati, et raamatukogu ei ole kultuuritempel, mida valvab kuri raamatukoguhoidja, vaid meeldiv koht

kõigile, s.t kõik vanuse- ja ühiskonna-grupid on teretunud. Levinud märk-sõnaks on *bibliothèque troisième lieu* ehk siis raamatukogu kui sotsiaalseks sidususeks vajalik kolmas oluline koht töö ja kodu kõrval (see mõiste pärineb Mathilde Servet'lt aastast 2009).

Kõik raamatukogud olid väga puhtad, ilusad ja mugavad, veidi vähem ehk ajalooliselt oluline, praegu renoveerimist ootav Pariisi eeslinna Clamart'i lastele mõeldud Väike Ūmmargune Raamatukogu (La Petite Bibliothèque Ronde), kuid personalikulud on neilgi piiratud. Kasutajate soove ja mugavust arvestades püütakse hoida raamatukogusid lahti ka laupäeval-pühapäeval – selleks kasutatakse tihtipeale väiksemal määral tasustatud tudengeid.

Mind hämmastas Pariisi raamatukogude populaarsus. BPI ukse taga oli iga päev tohutu järjekord, kuna korraga lubatakse sisse *ainult* kuni 2100 inimest. Päevas külastab BPI-d 4–5 tuhat inimest,

kuus ca 100 000. BPI ei ole laenuraamatukogu, vaid pakub võimalust koha-peal lugeda, töötada, õppida, kasutada arvuteid, osaleda töötubades ja vestlus-gruppides, vaadata televiisorit, mängida arvutimänge jne. Eriti hästi on vastu võetud nüüd teistesegi raamatukogudesse levinud *autoformation* – võimalus pisikeses kabiinis arvuti abil erinevaid keeli (sh eesti keelt), autojuhtimist vms õppida. Kaasava raamatukoguna pakutakse mitmesuguseid töötubasid: saab arendada oma digitaalset kirjaoskust, osaleda eri keelte vestlus-gruppides, lihvida oma kirjutamis- oskust, saada abi töö leidmisel või juriidilistes küsimustes, toimuvad individuaalsed infotunnid migrantidele; koostöös Pompidou kunstimuuseumiga saab teha lühikesi juhendatud jalutuskäike muuseumis jpm.

Pariisi teiste raamatukogude direktorid mainisid, et neil polegi tarvis ülemäära palju ūritusi korraldada – rahvast käib niigi nagu murdu ning

Pompidou Keskus Pariisis

▲ BPI videomängude ruum

▶ *Ludotheque* ehk mängude raamatukogu Fosses'is

nädalavahetuseks tuleb sageli ruume ümber korraldada, et kõik istuma mahuks. Mitmel pool oli kasutusel ratastega mööbel, mida saab vajaduse korral hõlpsasti ümber paigutada. Et rahuldada nii vaikust ja rahu igatsevaid kui ka suhtlemishimulisi lugejaid, on alumised korrused tavaliselt *lärmakamad*, ülemised korrused *vaiksemad*. Ka Pompidou Keskust, nii sealset kunstiuuseumi kui ka raamatukogu ootavad ees suured renoveerimistööd, et muutuda veelgi kasutajasõbralikumaks: luua rohkem suhtlusruumi – mugavamad istumiskohad, rohkem seminaride ja töötubade ruume – ning kindlustada seeläbi oma rolli kultuurikeskusena.

Mainisin eespool BPI-d kui Prantsusmaa raamatukogunduse majakat. Tõesti, seal tehakse väga palju kohalikku ja rahvusvahelist koostööd:

- korraldatakse ööpäevi raamatukoguhoidjatele üle kogu Prantsusmaa;
- kodulehel avaldatakse praktilisi töölehti erinevate õppepäevade, töötubade või vestlusringide läbi viimiseks;
- võimaldatakse teistel raamatukogudel tasuta vaadata dokumentaalfilme, mille õiguste eest on maksnud BPI;

- pakutakse (koos veel 24 raamatukoguga) Eurêkoi kaugvastamise teenust;
- tehakse lugejauuringuid, millest on kasu kogu riigis;
- korraldatakse kord aastas oma töötajatele õppereis välismaale;
- võõrustatakse rahvusvahelisi praktikante.

BPI-s mullu sügisel toimunud konverents BIBLIO 2057 tõi raamatukogude ja lugemise tuleviku üle arutlema inimesed üle Prantsusmaa ning üks tore ettekanne raamatukogunduse

arengust pani mind soovima, et Eestiski oleks üks humoorikas raamatukogundusblogija, kes aitaks valdkonda vääridada.

Raamatukogude ilu, mugavuse ja populaarsuse kõrval hämmastas mind aga veelgi rohkem raamatukoguhoidjate mobiilsus ja kohanemisvõime. Kuna raamatute laenutamise ja tagastamise töö teevad pea igal pool ära masinad, siis on raamatukoguhoidjatel hoopis teine funktsioon. Nad on pigem suhtlejad-suunajad, info valdajad-jagajad, ürituste korraldajad, töötubade läbiviijad; nad saavad hakkama

31

RAAMATUKOGUD MEIL JA VÕÖRSIL

▲ BPI noorteosakond

ükskõik millises osakonnas. Tihtipeale kaasatakse raamatukogu töösse või ürituste korraldamisse ka lugejaid, sh lapsi (nt abi-raamatukoguhoidjatena vanemate inimeste abistamisel). Val d'Europe'i moodsas, aga pisut steriilses raamatukogus oli näiteks ära kasutatud lugejate näpuosavust, et kaunistada lugemissaalides olevad sambad ilusate heegelmotiividega. Lugejate teadmisi ja oskusi saaks arvatavasti Eestiski rohkem ära kasutada.

Lisaks individuaalsele praktikaprogrammile, milles osalesin, saab kandideerida ka lühemale (paarinädalasele) grupikoolitusele *Courants du Monde*. Praktikaprogrammis osalemise eelduseks on vähemalt kesktasemel prantsuse keele oskus, kuna kogu suhtlemine toimub seal prantsuse keeles. Kellel on nende programmide vastu huvi, leiab infot BPI kodulehelt: <http://pro.bpi.fr/international/stagiaires-internationaux>. Loomulikult võib ka minu käest lisainfot küsida.

Mulle oli see sügisene praktika ülimalt rikastav kogemus ja võrratu võimalus tutvuda Pariisiga, sealse kunsti- ja kultuurieluga. Minu 10-kuune plika-tirts õppis seal muuhulgas kõndima, mina ise prantsuse keeles suhtlema. Innustan proovima kõiki, kes vähegi prantsuse keelt oskavad!

JutuPeatus Anna Haava sünnikodu juures. Foto: Kaia Päss.

JutuPeatus ehk 100 Eesti ilukirjandusteost avalikus ruumis

Linda Jahilo
Tartu Linnaraamatukogu peaspetsialist
avalike suhete alal

13. juunil sai Tartus Kaarsilla juures Inglisillani viinud kirjandusliku rongkäiklavastusega alguse Tartu Linnaraamatukogu üle-eestiline *JutuPeatus* projekt ja avati esimesed kirjanduslike paikadega seotud viidad linnaruumis. Teatraalse rännaku, mis lasi hakikisa, veevulina ja raekoja kellamängu saatel kõlada eesti kirjanike Tartu südalinnast kirjutatud tekstidel, lavastas Kaija M. Kalvet teatrist Must Kast. *JutuPeatus* viitade avamisi on toimunud ja saab toimuma mujalgi Eestis.

JutuPeatus on Eesti Vabariigi 100. aastapäevale pühendatud Tartu Linnaraamatukogu ettevõtmine, mille käigus märgitakse avalikus ruumis viitadega ära 100 olulist eesti kirjandusteost, mis on seotud mõne kindla paigaga Eestis. Igalt viidalt leiab

lühikese tsitaadi paigaga seotud teosest, QR-koodi ning info kodulehe www.jutupeatuse.ee kohta. Kodulehel saab kuulata juba pikemaid katkendeid valitud raamatuist näitlejate esituses ning vaadata üle-eestilist kaarti viitade asukohtadega.

JutuPeatuse kodulehe avaja loeb, et tuul on üle Eestimaa pillutanud 100 lehte salajaste sõnumitega. Nii on need lehed jäänud kinni majade seintele ja laternapostidele, sillapiiretele ja kivimüüridele. Vihma, tuule ja uudistajate pilkude toimel on need tardunud *JutuPeatuse* siltideks.

Kõik 100 raamatuviita saavad paigaldatud suve jooksul. Seejärel võib neid märgata kõikjal Eestis: Narvas ja Võmorskis, Ruhnus ja Abrukal, rääkimata linnadest nagu Tallinn, Tartu või Pärnu. Võttes ette *JutuPeatuse* kaardi veebis (raamatukogudest saab ka trükitud kaarte), võib teha kirjandusliku matka läbi kogu Eestimaa, peatudes nii linnatänavail kui ka metsaradadel. Peatustes on saatjaks kirjanike tekstid Koidulast Contrani, Tammsaarest Mikitani ning iga kirjaniku sõnum ütleb midagi konkreetse paiga kohta.

Ma ei hakka loetlema sadat kirjandusteost ja sadat viidaga märgistatud paika, sest nendest saab igaüks ülevaate *JutuPeatuse* kodulehelt. Kirjanikke on loetelus ligi kümnekond vähem, sest kuigi me püüdsime kordusi vältida ja pidime südamevaluga loobuma nii mõnestki südamelähedasest luuletusest või proosatekstist, on Marie Under, Eduard Vilde, A. H. Tammsaare, Juhan Smuul, Kersti Merilaas, Jaan Kross, Ellen Niit, Enn Vetemaa ja Tõnu Õnnepalu esindatud kahe tekstiga. Tekste esitavad erinevad näitlejad, nende seas Aarne Üksküla, Juhan Viiding, Merle

Jääger, Hannes Kaljujärv, Indrek Sammul, Liina Olmaru. Juhan Viiding ja Merle Jääger on kaksikrollis, sest ka nende luuletused on *JutuPeatuse* siltidel.

Tahaksin jagada hoopis muljeid projekti idee sünnist kuni selle teostumiseni, sest see protsess oli tegijate jaoks ääretult põnev ja hariv. Isegi meil eksperdina abiks olnud kirjandusteadlane ja õppejõud **Mart Velsker** kirjutab nii: *Minu jaoks oli osalemine JutuPeatuse projektis väga meeldiv ja ka õpetlik – sain kahtlemata töö käigus targemaks. Ettevõtmine on muuhulgas sellepärast väga hästi õnnestunud, et see suudab lihtsate vahenditega siduda Eesti erinevad kohad ja kirjanduse, ning see sidumine torkab ka maastikul silma, tekib arusaam, et meie ümbritsev keskkond on tekstidega „sisustatud“.*

Nagu ikka, oli kõigepealt idee. *JutuPeatuse* idee autor on Tartu linna kultuuriosakonnas töötav **Kristel Kalda**. Ta on seotud mitme kirjandust populaarseeriva projektiga, üks neist on *UNESCO kirjanduslinn Tartu*. Tema sõnul inspireeris ühest küljest just rahvusvaheline kogemus *JutuPeatuse* loomist: *Näiteks UNESCO kirjanduslinnas Dublinis on mitmeid põnevaid avalikkusele suunatud ettevõtmisi, mis toovad kirjanduse inimestele lähemale. Üks neist on iganädalane kirjanduslik pubituur, mida viivad läbi professionaalsed näitlejad ja mis tutvustab huvilistele atraktiivsel moel Dubliniga seotud kirjanikke ja nende*

teoseid. Teisalt võlgneb *JutuPeatus* oma sünni linnaraamatukogu andmebaasile Teele, mis on alates 2005. aastast kogunud Tartuga seotud ilukirjanduslikke tekste. Ja oma osa oli *JutuPeatuse* sünnis ka Eesti Vabariigil, sest Kristel Kalda sõnutsi tahtis ta Eestile ka omalt poolt mälestuseks kinkida midagi, mis oleks seotud raamatute ja sõnakunstiga.

Kui Kristel oma ideega linnaraamatukokku tuli, siis ei tekkinud kahtlustki, et see väärrib elluviimist. Nii sai otsustatud 2016. aasta märtsis. Samas andsime endale aru, et ainult oma raamatukogu jõududega me sellega toime ei tule, kaasata tuleb rahvaraamatukogud üle Eesti. Tartu *JutuPeatuse* toimkonda kuulus kümnekond inimest, tõenäoliselt on maakondades projekti õnnestumisse oma panuse andnud inimesi vähemalt sama palju, pigem rohkemgi. Raamatukogudega koostööd koordineerinud **Mai Põldaas** ei ole kolleegide kiitmisega kitsi; keegi ei küsinud, mis mina sellest saan, pakuti välja teoseid, autoreid, aidati leida viidale sobiv koht ja oldi sageli abiks ka paigaldamisel.

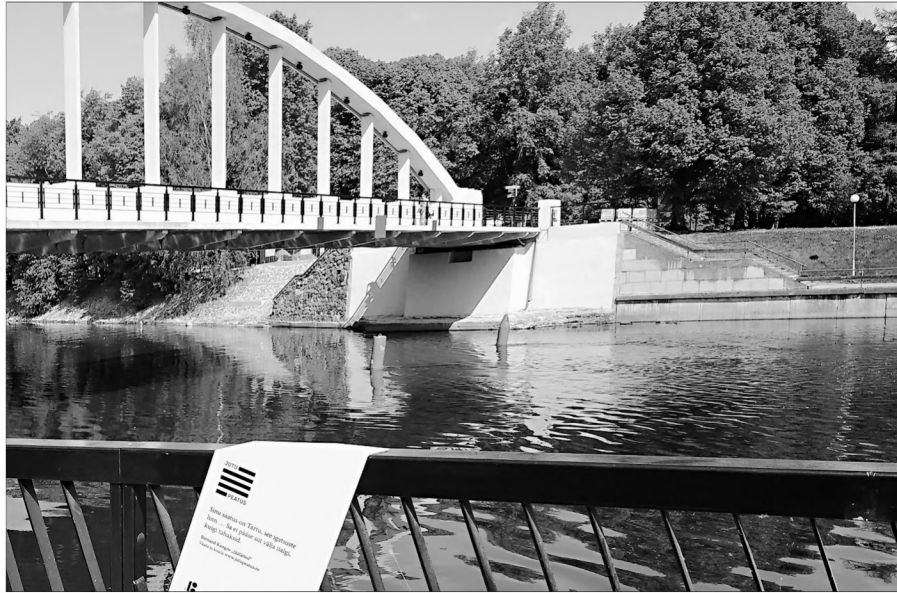
Kõigepealt hakkas Kristel projekte kirjutama ja paika tuli panna valikukriteeriumid. Seadsime eesmärgiks katta kogu Eesti raamatuviitadega võimalikult ühtlaselt. Teiseks oli meie soov, et esindatud oleksid nii eesti kirjandusloolised teosed, millel on seos konkreetse geograafilise paigaga kui ka kirjandusluku oma jälje jätnud klassikud ja hetkel armastatud autorid. Seega siis autorid ja teosed, kelle või mille puhul vähemalt iga teine meist äratundmisrõõmu tunneb. Kes siis ei tunneks luuletusi *Eile nägin ma Eestimaad* või *Ühes väikeses Eesti linnas*? Need on ju koguni viisistatud. Kes meist ei teaks, kus asus Mauruse kool või Eesti tuntud tsemendivabrik, aga kus ikkagi paiknes Vaino Vahingu salong või sai tegutseda Ukuaru Minna, see oli juba keerulisem küsimus. Tuntud kirjanike ja teoste kõrval tahtsime valida autoreid, kelle looming ei ole enam üldtuntud, aga väärrib uuesti avastamist; nii ongi meie valikusse sattunud näiteks Marie Heibergi ja Lembit Kurvitsa luuletused.

Kui teosed olid oma jõududega ning kolleegide ja ekspertide abiga välja valitud, siis algas suur lugemine. Esialgu kogunes teoseid kaugelt üle saja: tuli otsustada, mida võtta ja mida jätta.

Kersti Merilaasi *JutuPeatuse* avamine Peedul endise kirjanike maja juures 30. juunil. Foto: Halliki Jürma.

Tartu Kaarsilla juures on Bernard Kangro *JutuPeatus* (teos *Tartu*). Foto: Katrin Raid.

Seejärel tuli leida see kõige sobivam konkreetset paika kirjeldav katkend ja lõpuks sellest katkendist üks lause või mõned värsiread viidale paigutamiseks. Mitme kuu jooksul ei olnud lugemistoimkonnal ühtegi vaba nädalavahetust, muudkui lugesime eesti kirjandust. Eriti põnevad olid taaskohtumised juba klassiku staatuses kirjanikega. Minul oli näiteks päris hea meel, et pidin üle lugema Jaan Krossi *Kolme katku vahel* ja Mihkel Muti *Rahvusvahelise mehe*.

Kõige tublimad lugejad olid **Katrin Raid** ja **Halliki Jürma**. Katrin mäletab seda aega nii: *Lugesime ohjeldamatult eesti kirjandust üle ja pidasime loendamatuid koosolekuid ja ulatuslikku kirjavahetust, mida ja kuhu, ega olnud selles osas alati ühel meelel – mis tegi vaidlused põnevaks. Silme ees Tuumik Disaini kavandatud laperdavavad lehed üle kogu Eesti, tekkis uus innustus. Ja ekspertide komisjon kiitis meie valikud heaks.*

Halliki lisab omalt poolt: *Lugesime üle nii uuemat kui vanemat kirjandust, palju oli selliseid raamatuid, mis kunagi koolipölvles loetud, neid oli eriti põnev uuesti kätte võtta. Teiseks tegi lugemise huvitavaks see, et püüdsid ette kujutada konkreetset Eestimaa paika koos kirjaniku tegelastega.*

Juhtus ka nii, et pidasime nõu kirjanike endiga, millist luuletust või katkendit valida ja kuhu võiks sildi paigutada. Näiteks Toomemäele tahtsime paigutada viida Hando Runneli luuletusele *Õö lõhnab, vihma sajab/on kevad Tartu*

peal, aga luuletaja ei olnud nõus, sest lõpeb see ju sõnadega *siis näen kuis mäe all vajub/maa põhja ülikool*. Ta ei tahtnud ülikoolile sellist monumenti. Ja nii tekkis Toomele endise sünnitsemaja juurde hoopis raamatuviit luuletusele *Maa tuleb täita lastega*. Ka Kristiina Ehini algselt valitud luuletus läks Raplas tema ema Ly Seppeli soovitusel vahetusse. Lauri Sommerilt valisime välja luuletuse *Ema tuleb töölt koju*. Kuhu märgise Viljandis Kauge tänava kandis võiks paigutada, seda oskas Lauri kõige täpsemini öelda: *Kui see on jutupeatuse, siis võiksid inimesed minu kujutuses tulla Suur-Kaare poolt läbi (---) sammaskäigu, seista kaldal aiamaade kohal ja selle ääre pealt vaadata sood, ning põgusalt ka viiekordset maja, kus see hulka sai kirjutatud*. Kahjuks tuli silt lõpuks siiski paigutada Kauge tänava maja seinale.

Kui valik oli tehtud, siis küsisime kõigilt autoritelt (või pärijatelt) nende loomingu kasutamiseks luba. Samal ajal tegelesid disainerid kodulehe ettevalmistamise ja viitade kontseptsiooni väljatöötamisega. Eelmisel kevadel ja suvel jõudis kätte projekti kõige põnevam etapp – väljavalitud teoste tuli leida sobiv paik maastikul või linnatänavail. Mina otsisin sünnikodus puhatas kohta *Ukuaru* sildile: sain kõigepealt head nõu Aegviidu raamatukogust ning jalutasin seejärel piki Jäni jõge, kuni leidsingi sobiva meeleoluga koha. Paik pidi olema selline, mis inimestele nende käikudel ette jääb, lisaks tuli vaadata, kas silti on võimalik kuhugi kinnitada. Hoopis värvikamad

mälestused on aga minu kolleegidel, kes raamatukogubussiga käisid üle vaatamas kohti kogu Eestis – nemad võivad jutustada lausa lugusid.

Halliki Jürma meenutab: *Käisime koha-peal ja vaatasime, millise seina või posti külge silti saaks paigaldada, millised kinnitused valida. Abi saime kohalikelt raamatukoguhoidjatelt ja valla inimestelt, kellega koos kohti üle vaatasime. Oli kohti, mis sobisid veel paremini kui olime osanud ette kujutada, aga mõni ei sobinud jälle mitte kuidagi ja tuli leida uus koht. Eriliseks boonuseks peab Halliki retkedel kuulnud lugusid. Nii näiteks oli raamatukogubussi roolis istunud Peter Ahjal Tuglase jälgedes jalutades jutustanud, kuidas ta koos oma vanaema Kersti Merilaasiga lapsena Tuklale ette luges mas käis. Sellist jutuaajamist poleks ilmselt ilma *JutuPeatuse* projektita kunagi toimunud.*

Katrin Raid kirjutab nii: *Edasi oli veel põnevam: kas Vaino Vahingu kirjanduslikult müüdistatud salongi sobib vääristada nüüdsel inetu kollase paneelmaja küljes; kas eraomandi valdajad ja muinsuskaitse lubavad sildistada Tallinna vanalinna ja Tallinna Linnatranspordi ASI piirkonda; kas autorid või nende pärijad on nõus, et tekst on välja rebitud ja paigutatud, jne? Sõitsime läbi Eesti ja nägime usumatuid paiku: ürgilusaid ja ka -koletuid. Raplas Kristiina Ehini kodusireleid otsides palus ta ema Ly meid, kontvõõraid, enda juurde kohvile; Ikeperä sohu, kuhu tahtsime panna „Kalevipoja“-peatuse, ja Rubina sohu, kus otsisime seda kuuske, mille ladaas Mehis Heinsaar luuletas, eksisime ära tänapäeva mõttes ekstreemselt, ilma veeta ja telefonilevita; Suislepas oli inimtühi ja laulsid peoleod ja huikasid sookured. Mulle väga südamelähedane peatus Siivahavas keset Võhandu ürgorgu jäi ära, sest Indrek Hargla*

„Siivahava“ ei olevat selle kohaga üldse seotud – ega olegi, aga peatuda ja lugeda/ kuulata/matkata/mõelda võiks seal ometi.

Kristel Kalda täiendab: *Nendele kohtadele lisaks, mida Katrin mainis, jäid mul erilisel meelde saared. Hiiumaal Kärđlas oli au sõidutada luuletajannat ennast mööda linna, et sildile sobivat paika leida, ja pärast istuda puändiga lugusid kuulates tema „kohtumaja“ magamistoas. Saaremaal jällegi leidsime Smuuli sildile asukoha Muhu muuseumi juures, kus teel mere äärde, „kadakpõõsa juure all“, asub hiihmõõtmeis kirjanikuhärra ise, kajakas õlal. Selle kuju oli muuseum ostnud 1 eesti krooni eest kirjanike liidult, kelle õuele ta pärast režiimi vahetust 1990-ndail lebama jäi. Kujul oli vaid paar viga: puudu oli kaugusse osutav nimetissõrm ja õlalind. Nii tuli tellida uus lind, aga sõrm asendati ehtsmuuliliku leidlikkusega – see võeti Lenini kujult, kes sealsamas hoovis piku-*

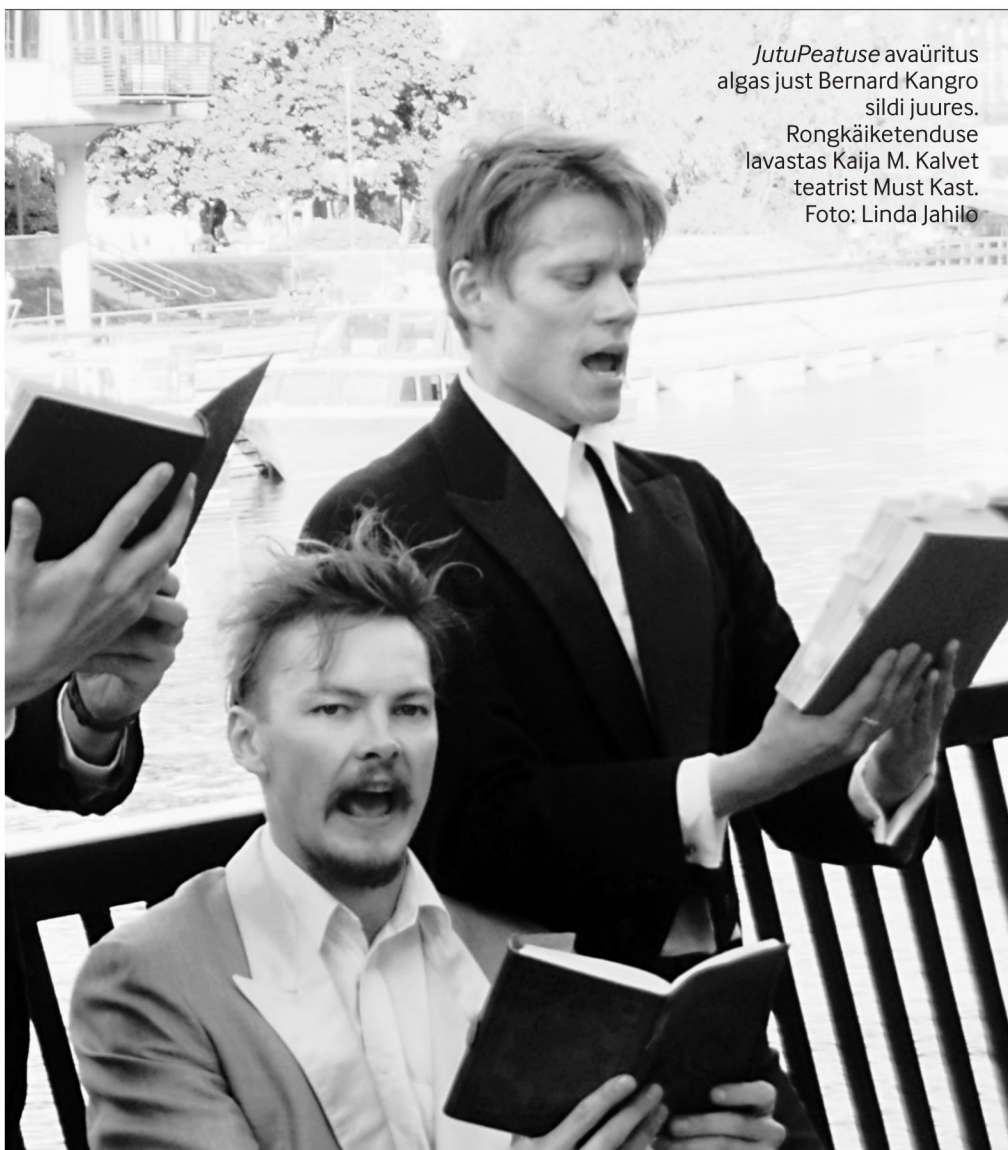
tas, aga keda uus võim isegi kadakapõõsaste vahele ei tahtnud enam püüsti ajada. Nüüd võibki Lenini näpuga Smuuli kuju juures asuvas JutuPeatuses lugeda-kuulata ning mõtiskleda kirjanike loominguga ja poliitiliste režiimide suhete üle.

Kui see põnev etapp läbitud sai, hakkasid talvel raamatukokku saabuma JutuPeatuse sildid – avatud raamatu kujulised metalltahvlid. Kevadel asusime neid laiali vedama, mõned tuli isegi postiga saata. Siltide paigaldamisega tegelesid põhiliselt valmistajad ise või siis kohalikud inimesed. Vähemalt ühe sildi pani kirjanik isiklikult paika – Aapo Ilves Rāpinas. Kevadel valmis ka JutuPeatuse trükitud kaart. Tore on saada raporteid koos fotodega erinevaist paigust siltide paigaldamise kohta.

Tartus toimunud avaüritus võeti publiku poolt väga soojalt vastu. Katrin võttis selle kokku nii: *Musta Kasti etenudus JutuPeatuse avamisüritusel pani need tekstid, mida oleme oma „Tartu ilukirjanduse“ veebilehe jaoks aastate vältel kogunud, Tartu sel viisil kirjanduslikult elama, millest olime oma andmebaasi täiendades ainult unistanud.* Usun, et kõikjal Eestis oskavad raamatukoguhoidjad, õpetajad ja turismiorganisatsioonid raamatuviitasid kasutada nii kirjanduse kui ka oma kodukandi atraktiivseks tutvustamiseks.

Lõpuks olgu loetletud JutuPeatuse projekti teostajad. Lisaks juba eelpool nimetatutele kuulusid Tartu Linnaraamatukogu toimkonda veel Tiina Sulg, Asko Tamme, Peter Panov, Ingrid Saare (kodulehe haldaja) ja Piret Prost (korrektoir). Tartu Linnaraamatukogu koostööpartneriteks olid rahvaraamatukogud üle Eesti.

Teoseid aitasid raamatukoguhoidjatel välja valida kirjandusteadlased ja -ekspertid Mart Velsker, Tiit Aleksejev ja Peeter Helme. Märgistuse kontseptsiooni ja disaini ning veebilehe ja trükise kujunduse autorid on Marje ja Martin Eelma Tuumik Studiost ning Kärt Maran. Viidad valmisid ettevõttes TTDisain ning koduleht loovagentuuris Elixir. Helifailid salvestasid tuntud Eesti näitlejad ja salvestamise korraldasid Leino Rei ja Ardo Ran Varres, on kasutatud ka ERR-i arhiivimaterjali. Projekti rahastasid Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Eesti Kultuurkapital, Hasartmängumaksu Nõukogu ja Tartu Kultuurkapital.

JutuPeatuse avaüritus algas just Bernard Kangro sildi juures. Rongkäiketenduse lavastas Kaija M. Kalvet teatrist Must Kast. Foto: Linda Jahilo

A.H. v. Weyrauch, 1

Anno päät färentas, et see täiesti puhta lehe eest võtõ au ja kätust pälvide.

A. von Weyrauch. Allikas: <https://skd-online-collection.skd.museum>
G. Ernesaksa autogramm-sarj. Allikas: RR / A. Pärtil sarj. Autor: Heinz Valk

Kolm pärlit muusikavallast

Mihkel Voldi intervjuu
Heidi Heinmaa ja Anniki Vahkaliga

Muusikavaldkond on olnud Rahvusraamatukogule läbi aegade väga oluline. Muusikaalast ainekst võib siin leida õige mitmest hoidlast. Palusin nootide töörühma juhil dr **Heidi Heinmaal** ja vanemarhivaaril **Anniki Vahkalil** tuua kolm värvikat näidet Rahvusraamatukogus säilitatavaist muusikateavikuist. Vaadake neid kolme nüüd lähemalt.

1818. aastal nägi Tartus ilmavalgust noodiraamat, sisuks kuus menuetti. Nende autoriks on esikaanel märgitud Auguste de Weyrauch. Mida on teada sellest heliloojast ja väljaandest?

Foto: Teet Malsroos

Heidi Heinmaa:

Kuni eestlaste rahvusliku ärkamisajani mängisid Eesti- ja Liivimaa muusikaelus n-õ esimest viulit teatavasti baltisakslased. **August Heinrich von Weyrauch** (1788–1865), üks oma aja andekamaid ja tuntumaid siinseid heliloojaid, oli pärit Riist. Aastal 1811 tuli ta Tartusse eesmärgiga õppida ülikoolis õigusteadust. Õpingute kõrval ihkas tema romantiline kunstnikunatuur harastada poeesiat ja muusikat, nagu varemalt Riias. Suurepärase pianistina oli ta oodatud musitseerima sõprade salongides, peale selle komponeeris ta klaveripalu ja laule.

1820ndail avaldas Weyrauch Tartus viis vihikut laule klaverisaatega, *Deutsche Lieder* Goethe, Schilleri ja tema enda loodud tekstidele, kokku

54 laulu. Heliloojana oli Weyrauch küll asjaarmastaja, kuid tema *hingeminevate ja meeldejäävate meloodiatega* laulud, nagu üks tema kaasaegseid on kirjutanud, saavutasid suure populaarsuse baltisaksa seltskonnas ja kaugemalgi, kus teda peeti *Balti Schubertiks*.

Tartus 1818. aastal, s.o 200 aastat tagasi ilmunud ja tänaseks rariteediks muutunud noodivihik *Kuus menuetti klaverile* (*Six menuets pour le piano-forte*) on teadaolevalt üks vanemaid Eestis trükitud ja säilinud kunstmuusikanoote. Rahvusraamatukogu arhiivieksemplari esikaanel on näha nimi *Weyrauch*, mis võib olla helilooja enda kirjutatud. Samuti leidub noodi esikaanel selle omaniku autogramm C. H. W. *Sievers*, kes ilmselt oli Vara mõisaproua

Charlotte Helene Wilhelmine von Sievers (1760–1828).

Six menuets pour le piano-forte composés et dédiés à monsieur Alexandre de Wiesender par Auguste de Weyrauch (Dorpat: Librairie de l'Académie, [1818?])

Rahvusraamatukogule on annetanud oma arhiivi mõnigi tuntud eesti kultuuritegelane. Väga rikkalik on helilooja ja koorijuhi Gustav Ernesaksa (1908–1993) isikuarhiiv, mille üheks päriks koorilaulu *Mu isamaa on minu arm* noodi käsikiri. Miks on selle laulu käsikiri nii väärtuslik?

Foto: Teet Malsroos

Anniku Vahkal:

Sündmused aastatel 1940–1941 purustasid Eesti senise turvalise ja õnneliku elu. **Gustav Ernesaksa** ei jätnud see süinge aeg puudutamata: sundmobilisatsioon punaväkke, lahutamine perekonnast, armastatud tööst konservatooriumis ja koorijuhina, suur teadmatus tuleviku ees ning evakuatsioon Nõukogude Liidu tagalasse – algul naftabaasi ehitusele Kambarkas Kaama jõe ääres, kus Ernesaks lõi *Kaama Kraavihallide meeskoori*, mis tõi ellu veidigi rõõmu. Kui 1942 moodustati ENSV Riiklikud Kunstiansamblid Jaroslavlis, siis kutsuti sinna ka Gustav Ernesaks sega- ja meeskoori juhtima. Kuid osa meeslauljaid arreteeriti ja neid süüdistati nõukogudevastases tegevuses. Lisaks pommitasid saksalased 1943. aasta kevadel Jaroslavl. Tundliku närvikavaga Ernesaks sai raske närvivapustuse ja saadeti ravile Moskvasse.

1944. aasta jaanuaris kirjutati Ernesaks haiglast välja ja ta jäi elama Moskva lähistele, kust vahetevahel käis Eesti esinduses klaverit mängimas. Seal sattus ta juhuslikult lugema *Rahva Häält*, kus olid avaldatud Lydia

▲ Tartus 1818. a ilmunud noodivihik on üks vanemaid säilinud kunstmuusikanoote, mis Eestis trükitud. Pildil esikaas, helilooja ja noodivihiku omaniku autogramm.

▼ Gustav Ernesaksa noodikäsikirja *Mu isamaa on minu arm* visand. Alla paremale on helilooja kirjutatud Lydia Koidula luuletuse teksti

L. Koidula 100a. sünnipäeva pühul.

Mu isamaa on minu arm
L. Koidula

1. Mu isamaa on minu arm
ei ole jõe ma
ei ole pealin sada nurga ma
ei ole väikest varesse, ei
ei ole kaimel sead nadesid,
ei ole siiski elad viljamistõnu isamaa

2. Mu isamaa on minu arm,
ja tahtam poistata,
ei ole jõe ma, ei ole ma
ei ole kaimel sead nadesid,
ei ole siiski elad viljamistõnu isamaa

Koidula 100. sünniaastapäeva puhul luuletused *Mu isamaa on minu arm* ja *Puhtad pihud*.ernesaks viisistas need. Kuulsaks sai segakoorilaul *Mu isamaa on minu arm*, mille käsikiri kannab autori dateeringut 4.III.44. Moskva ja mis asub praegu Rahvusraamatukogus Gustav Ernesaksa isikuarhiivis.

Laulu esmaettekannet oli 21. juulil 1944 Leningradis ENSV aastapäeva puhul. Üldlaulupeo kavasse kuulus teos esmakordselt 1947. aastal. 1950–1960 ei lubatud seda laulupidudel esitada. 1960. aastal oli see algses kavas, kuid enne kontserti võeti välja. Kuna koorid olid laulu harjutanud, alustasid nad ametliku kava lõppedes spontaanselt laulmist ja Ernesaks lubati siiski poole pealt juhatama. Nüüd oli jää murtud, rahvas oma tahte saanud ja võimude kiuste kõlas *Mu isamaa on minu arm* kõigi laulupidude lõpulauluna.

Mu isamaa on minu arm on õnnestunud sümbioos Koidula tekstist ja Ernesaksa meloodiast. Mõlemad on kirjutatud eesti rahvale raskel ajal ning kantud isiklikust igatsusest ja hingevalust. Ainult nii sai sündida laul, millest kujunes Eesti kõige pimedama aja rahvushümn, mis ühendas eestlasi ja puudutas neid kõige sügavama hingesopini.

Rahvusraamatukogul on Arvo Pärdi loominguga hea suhe: kogudes on esinduslikult nii tema heliteoste noote kui ka esituste salvestisi. Mis põhjusel on see erksa esikaanega trükkis tähtis?

Heidi Heinmaa:

Tegemist on Arvo Pärdi esimese nummerdatud oopusega ehk see on *Sonatiin klaverile nr 1 op. 1*. Käesolev väljaanne aga on tähelepanuväärne, sest see on ühtlasi Arvo Pärdi esimene trükkijõudnud teos, avaldatud Riias Läti Riiklikus Kirjastuses läti- ja venekeelse pealkirjaga.

Selle sonatiini kirjutas Pärt 1958. aastal veel üliõpilasena Tallinna Riiklikus Konservatooriumis professor Heino Elleri (1887–1970) kompositsiooniklassis. Teos kõlas esmakordselt 15. oktoobril 1958. aastal pianist Vaike Vahi (1928–1998) esituses Tallinna Muusikakooli saalis, edasi võttis sonatiini oma repertuaari konservatoo-

Arvo Pärdi esimene nummerdatud oopus (1958)

riumi tolaeagne professor, pianist Bruno Lukk (1909–1991).

Neoklassitsistlikus stiilis sonatiini iseloomustab eelkõige aktiivselt pulseeriv rütm, nagu ka Pärdi kaht järgmist klaveriteost *Partita* ja *Sonatiini nr 2*. Nende neoklassitsistlike teostega juhatas noor helilooja säravalt sisse oma esimese 10-aastase loomeperioodi (1958–1968), mil ta eksperimenteeris modernistlike kompositsioonitehnikaatega nagu dodekafoonia, serialism, sonorism, kollaažitehnika ja aleatoorika. Pärdi esimene sonatiin on jäänud tänaseni püsima pianistide kavadesse üle maailma.

Arvo Pärts. Sonatine klavierēm = Арво Пярт. Сонатина для фортепьяно. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1958.

Selle sonatiini kirjutas Arvo Pärt Heino Elleri üliõpilasena.

Maaraamatukogude kevadine teabepäev

Lea Rand

Toila Raamatukogu ja ERÜ maaraamatukogude sektsiooni juhataja

26. MÄRTSIL TOIMUS RAHVUSRAAMATUKOGU VÄIKESES KONVENCENTSISAALIS ERÜ MAARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONI TEABEPÄEV. PIKA PÄEVA SISSE MAHTUSID LOENGUD DIGIKIRJAOSKUSE KOOLITUSEST E-KOGUKOND JA RAAMATUKOGUDE STATISTIKAST, EESTI LASTEKIRJANDUSEST, 21. SAJANDI VENE KIRJANDUSEST NING SELLEST, KUIDAS TEHA OMA RAAMATUKOGU SOTSIAALMEEDIAS NÄHTAVAKS JA KUJUNDADA PLAKATEID. LISAKS ANDIS SEKTSIOONI JUHATAJA LEA RAND ÜLEVAATE MAARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONI TEGEVUSEST 2017. AASTAL JA KOOS MAIRE LIIVAMETSAGA OLI HUVILISTEL VÕIMALUS KÜLASTADA NÄITUST 100 AASTAT KIRJANDUST.

Kirjandusteadlane Grigori Utgof esinemas.
Foto: Lea Rand

▼
Maaraamatukogude
kevadine teabepäev

Lea Rand

▼
Vanaraamatu
toimikond
Maarjamäel

Ave Pill

e-Kogukond

Digikirjaoskuse koolitusest *e-Kogukond* rääkis Rahvusraamatukogu raamatukoguteenuste arenduskeskuse juhtiv spetsialist Margit Jõgi.

Suurem osa Eesti avaliku ja erasektori teenustest on tänapäeval kättesaadavad interneti vahendusel ja kodust lahkumata, kuid ligi pooled 65–74-aastastest inimestest ei ole arvuti- ja internetikasutajad. Raamatukogud on kohustatud pakkuma inimestele tuge riigi e-teenuste kasutamisel, kuid töötajatel puuduvad sageli selleks

vajalikud oskused. Koolituse eesmärk ongi infoühiskonna sidususe suurendamine ning arvuti ja interneti mittekasutajate, aga ka eraldi raamatukogutöötajate koolitamine.

BCS Koolituse ja Rahvusraamatukogu ühisprojekti käigus toimub raamatukogutöötajate ja teiste kogukonnaliikmete digitaalse kirjaoskuse alane juhendajakoolitus 1000-le inimesele. Märtsikuuks olid e-kodaniku juhendajakoolituse läbinud Harju-, Põlva-, Lääne-, Viljandi- ja Lääne-Virumaa raamatukogude töötajad. Käesoleva aasta

suveks on vastava koolituse läbinud 450 raamatukoguhoidjat. Järgneva pooleteise aasta jooksul peaks juhendajakoolitus jõudma kõikidesse maakondadesse.

Rahvaraamatukogud statistikapeeglis

Järgnevalt andis Margit Jõgi ülevaate rahvaraamatukogude statistikast. 2017. aasta lõpu seisuga on meil jälle 4 raamatukogu vähem. Tendents on selline, et kõigepealt saab raamatukogust haruraamatukogu, siis teeninduspunkt ja lõpuks pannakse seegi kinni. Harjumaal likvideeriti Ravila harukogu, Lääne-Virumaal sai Kadila raamatukogust teeninduspunkt ja likvideeriti Salla raamatukogu, Tartumaal Meerapalu raamatukogu. Muret tekitavad ka faktid, et ligi 1/5 raamatukogutöötajatest töötab osalise tööajaga ja võrreldes 2012. aastaga on tõusnud üle 45-aastaste raamatukogutöötajate arv. Kõige rohkem on meie rahvaraamatukogudes töötajaid vanusegrupis 55–64. Kuidas meelitada noori maale tööle – see on küsimus, mis vajab lähiaastatel lahendamist.

Mis mõjutab raamatukogu kasutamist? Mida ootavad lugejad raamatukogult veel peale traditsiooniliste teenuste? Margit Jõgi tõi oluliste teguritena välja kasutajakoolitused, üritused, lahtiolekuaja, e-teenused, interaktiivsed teenused ning RVL-i. Järjest rohkem korraldavad rahvaraamatukogud erinevaid üritusi. 2016. aastal toimus rahvaraamatukogudes kokku 10 865 erinevat sündmust, nendest külaraamatukogudes 4765. 2017. aastal toimus üritusi 11 687, nendest külaraamatukogudes 5053.

XXI sajandi vene kirjandusest

Kirjandusteadlase, Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi lektori Grigori Utgofi ettekande teema oli *Märkused: 21. sajandi vene kirjandusest*, milles ta keskendus peamiselt autoritele, keda veel eesti keelde tõlgitud ei ole, kuid käsitles põgusalt ka kirjanikke, kes eesti lugejale juba tuttavad ning autoreid, kes elavad ja kirjutavad Eestis. Vene uuema luule klassik ja nobelist Jossif Brodski; kirjanik ja tõlki ja Marina Palei, kes esineb ühemehesõu stiilis *performance*'itega, milles ühendab oma tekstide ettekandmise muusika ja fotodega; luuletaja, esseist ja ajakirjanik Maria Stepanova ning Andrei Ivanov ja Igor Kotjuh on vaid väike osa nendest vene kirjanduse esindajatest, kelle loomingut Grigori Utgof tutvustas.

Mullusest laste- ja noortekirjanduse saagist

Lastekirjanduse uurija Jaanika Palm andis ülevaate 2017. aastal ilmunud laste- ja noortekirjandusest ning palus maaraamatukogude töötajatel mitte unustada, kui olulised ja tähtsad me laste lugemishuvi kujundamisel oleme.

Möödunud aastal ilmunud laste- ja noortekirjanduse kohta võib öelda, et peamiselt kirjutavad keskmise ja vanema põlvkonna autorid. Debütante on, aga uut põlvkonda lastele kirjutavaid autoreid pole kujunenud. Kõige produktiivsemad olid Reeli Reinaus, Ilmar Tomusk ja Mihhail Stalnuhin. Viimane pole küll kirjanik, aga tema kiituseks ütles Jaanika Palm, et tegu on meeldiva üllatusega – karakterid tema raamatutes on kenasti äratuntavad, keel on lihtne ja lugudes tõmmatakse toredaid paralleele inimeste ja loomade vahel.

Kõige rohkem, ligi 60%, ilmus raamatuid koolieelikutele. Vanusele 10+ on pilt natuke kurvem. Rõõmu võib tunda selle üle, et kui lõunanaabritel ilmus 2017. aastal lastele ainult üks aimeramat, siis meil on neid ikka rohkem. Näiteks *Füübits* ehk FÜÜsika aaBITS, mis on valminud koostöös paljude algklassilastega, kes aitasid autoritel selgusele jõuda, mis on lastele huvitav ja mida nad tahavad teada; Jaak Urmeti *Hurdast Pärnani* – lood kahekümne viiest Eesti suurkujust, algselt kirjutatud noortele, aga õigupoolest pakub huvi igas vanuses lugejale; Juhani Püttsepa *Mina olen enda oma* – õnneliku lõpuga lood juhtumitest, kus laps on sattunud ebamugavasse või ahistavasse olukorda. Viimane raamat sai ka *Selge sõnumi* parima tarbeteksti auhinna. Tore aasta oli ka luuleraamatute osas – Kultuurkapitali nominentide hulgas oli kaks lasteraamatut.

Kuidas saada Facebookist rohkem kasu?

Hea kolleeg Veronika Raudsepp-Linnupu Viljandi Linnaraamatukogust jagas näpunäiteid, kuidas oma raamatukogu, selle teenuseid ja seal toimuvaid üritusi nähtavaks teha ehk kuidas kujundada reklaame ja kasutada Facebooki võimalusi nii, et sellest enim kasu oleks. Kaks olulisemat momenti: esiteks – me peame minema raamatukogu ruumist välja, inimeste juurde ja suhtlema nendega selles ruumis, kus nemad on (koduteenindus, raamatupakid lasteaeda, lugemistunnid hoolekandeaastustes jne). Ja teiseks – me peame jõudma mitte ainult inimeste teadvusse,

vaid ka nende taskutesse ehk siis sotsiaalmeediapostituste puhul on oluline jälgida ka seda, kuidas need tasku-nutiseadmetes välja näevad.

Kuna Facebook on jätkuvalt maailmas enim kasutatav sotsiaalmeediakanal, aktiivne info levimise ja levitamise koht ning samas väga mugav kasutada, siis jagaski Veronika oma kogemusi, mida jälgida, et just seal oma raamatukogu ja tegemisi kõige paremini kajastada ja reklaamida:

- FB-leht ei peaks olema nii järgalt formaalne nagu koduleht, võib olla mängulisem.
- Jälgi, et FB-lehe teabe osas oleksid kontaktide ja lahtiolekuajade andmed õiged!
- Ära unusta FB-postkasti!
- Jagades, laikides ja kommenteerides tasub jälgida, et teed seda õige profiililt, kas raamatukogu või isikuna.
- Suuremate ettevõtmiste puhul ei piisa fotost või plakatist. Loo FB-lehel eraldi üritus, siis jõuab teave paremini inimesteni ja huvitunuks või osalejaks märkinud saavad automaatse meeldetuletuse.

Plakatite kujundamisel kehtib reegel *Vähem on rohkem* ehk hea plakat on valmis siis, kui mitte midagi ei ole enam ära võtta. Sellest soovitas Veronika ka meil lähtuda: mõtle välja, kellele ja mida sa tahad öelda, pane kokku kõik plakatile soovitud elemendid – tekstid, fotod ja nn pilgupüüdjad – ning mõtle, miks neid sinu arvates kindlasti tarvis on. Ja siis kustuta ära kõik, mida sõnumi edastamiseks tegelikult vaja ei ole.

Muidugi on plakatite kujundamisel olulised ka teksti suurus, selle paigutamine ja fondi valik, fotode kasutamine, hankimine ja valik ning erinevad kujundusprogrammid. Ka nende kohta oli Veronikal häid nõuandeid anda.

Maire Liivamets ja 100 aastat kirjandust

Tegusa ja hariva päeva lõpus oli huvilistel võimalus koos Maire Liivametsaga tutvuda Rahvusraamatukogu ülevaatenäitusega *100 aastat kirjandust*. Rahvusraamatukogu ja Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistav suurnäitus andis poole tuhande raamatu näol ülevaate eesti kirjandusest aastatel 1918–2018. Raamatud pärinesid Eesti Rahvusraamatukogu ja kunstiteosed Eesti Kunstimuuseumi ning Tartu Kunstimuuseumi kogudest.

Vanaraamatu toimkond Maarjamäel

Ave Pill

Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiv-
raamatukogu pearaamatukoguhoidja
peadigiarhivaari ülesannetes

ERÜ VANARAAMATU TOIMKONNA SELLEKEVADINE ÜHISÜRITUS SAI TEOKS 18. MAIL. EESMÄRGIKS OLI TUTVUDA EESTI AJALOOMUUSEUMI RIKKALIKE KOGUDEGA JA KÜLASTADA MAARJAMÄE LOSSIS VEEBRUARIS EV 100 RAAMES AVATUD SUURNÄITUST *MINU VABA RIIK*. KOKKUSAAMISELE OLIMEID REGISTREERUNUD 22.

Päeva alustasime meie toimkonna liikme Ene Hiio juhtimisel trükistekogu uudistamisega. Kogu sisaldab mitmeid rariteetseid või kultuurilooliselt tähtsaid raamatuid ja selle südameks on Roela mõisa von Wrangellide kaunilt köidetud perekonvaraamatukogu, mis sisaldab põhiliselt 19. sajandi saksa-, inglise- ja venekeelseid raamatuid eri valdkondadest. Saime teada, et eraldi kollektsioonidena säilitatakse muuseumis veel kalendrite, pisitrükiste, ajakirjandusväljaannete ja müürilehtede-plakatite kogusid.

Järgmisena oli meil võimalus heita pilk dokumentaalmaterjalide kogu hoidlatesse. Ajaloomuuseumi arhiiv on Eesti muuseumide seas suurim, sisaldades pärgamentrikkuid, kaarte, plaane, käsikirjalisi albumeid jm kultuurilooliselt huvipakkuvaid dokumente. Veel tutvustati meile muuseumi rikkalikku fotode ja negatiivide kogu. Koguhoidja Epp Kangilaski muhedate selgituste saatel saime kiire ülevaate ka heitliku saatusega kunstikogu kollektsioonidest.

Pärast ühist lõunat ja keskustelu muuseumi restoranis jätkus päevakava Maarjamäe lossi püsinäituse *Minu vaba riik* külastusega. Näituse ühe peakuraatori Krista Sarve asjatundlikul ja kindlahäälsel juhendamisel kulgesime läbi Eesti Vabariigi sadat aastat tähistavate, huvitavalt leidlike väljapanekutega saalide. Pea igaüks tundis siin ära juba unustatud, kuid siiski nii tuttavaid esemeid või pilte ja koges nostalgiahõngulisi emotsioone. Sisukas päev lõppes uhiuue Filmimuuseumi külastusega.

Täname veelkord toimkonna juhti Aira Võsa päeva organiseerimise ja ajaloomuuseumi rahvast lahke vastuvõtu ning sisukate selgituste jagamise eest!

MÄLESTAME

Saima-Õie Andla
08.05.1942–30.04.2018

Foto: Krista Visas

Meie hulgast on lahkunud Pärnu Keskraamatukogu kauaaegne direktor Saima-Õie Andla.

Saima-Õie sündis Pärnumaal Toris. Aastail 1949–1960 õppis ta Pärnu I Keskkoolis. 1962. aastal lõpetas ta Viljandi Kultuurharidustöö Kooli ja asus tööle Paide Rajooniraamatukogu juhatajana. 1969. aastal viis ta lõpule oma õpingud Eduard Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi kultuuri-teaduskonnas raamatukogunduse ja bibliograafia erialal.

Aastail 1967–1975 oli Saima-Õie Andla Pärnu Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonnas raamatukogude inspektor, 1975–1985 Pärnu Rajooni Keskraamatukogu direktori asetäitja teadustöö alal ja 1985–2012 Pärnu Keskraamatukogu direktor. Saima-Õie on meenutanud oma ametiaja algust Pärnu Keskraamatukogu direktorina nii: *Ootamatu ettepaneku asuda tööle Pärnu Linna Keskraamatukogu direktori ametikohale tegi Raamatukogude Inspektsiooni juhataja Ivi Tingre, kuna eelmine juhataja oli otsustanud jääda vanaduspensionile. See oli väljakutse ja ma tundsin vastutuse suurust.*

Kui 1997. aastal ühendati Pärnu linna ja maakonna keskraamatukogu, jätkas Saima-Õie Andla Pärnumaa raamatukogude juhtimist. Direktorina seisis tema ees ülesanne lahendada keskraamatukogu ruumikitsikuse mure. Pärnu vajab kaasaegset raamatukoguhoonet. Hoone kavandamine ja õige asukoha leidmine oli keeruline ja aeganõudev. Heas koostöös linnavalitsuse ja ehitajatega valmis 2003. aastal raamatukoguhooone I etapp, 2008. aastal aga raamatukogu lõplikul kujul. Ühtse meeskonna loomine ja tööle rakendamine õnnestus tänu Saima-Õie tasakaalukusele. Tal oli väga oluline roll raamatukogu maine kujundamisel ja külastajatele kvaliteetse raamatukoguteenuse tagamisel. Tema eestvedamisel võeti kasutusele mitmeid uusi raamatukoguteenuseid. Koostöös Saksa Suurstaatonna ja Goethe Instituudiga pandi Saima-Õie Andla eestvedamisel alus Saksa lugemissaalile Pärnus.

Saima-Õie tegemisi märgati ja tunnustati Pärnu Keskraamatukogu auhinna *Aasta raamatukoguhoidja 2003* ning Eesti Kultuurkapitali Pärnumaa ekspertgrupi aastapreemiaga (2008). Ta pälvis mitmeid Kultuuriministeriumi ja Pärnu Linnavalitsuse tänukirju. Suurim tunnustus oli Pärnu linna kõrgeim autasu – vapimärk, mis omistati talle 2009. aastal Pärnumaa raamatukoguvõrgu rajamise ja keskraamatukogu arendamise eest.

Saima-Õie Andla oli ERÜ pikaajaline liige, 2008 omistati talle Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastapreemia.

2012. aastal 70. sünnipäeva tähistades siirdus ta vanaduspensionile. Tal täitis siis 27 aastat direktori ametikohal ja 50 aastat raamatukogunduses, sellest 45 aastat Pärnumaal. Tema suurim tööroom oli seotud Pärnu Keskraamatukogu uue majaga.

Saima-Õie suurimaks hobiks oli reisimine. Koos toreda seltskonnaga käis ta üle kümne aasta igal suvel reisimas.

Juhina oli ta mõistev, tasakaalukas, samas nõudlik iseenda ja teiste suhtes, kaaslasena soe ja südamlük – sellisena jääme mäletama Saima-Õie Andlat.

Kolleegid Pärnu Keskraamatukogust

FIRST COLUMN

3

What are the benefits of libraries?**Aapo Ilves**

"By the way, older libraries are better for performing, because ultra-modern premises with large atria are designed to muffle sound. It is difficult for a poet – with or without the guitar – to find in those bright temples a spot where his/her voice would sound right, but one has to cope, because library users also have ears and those do not want to be neglected while meeting the author in the flesh indeed," says Aapo Ilves, a singing poet, in his piece about libraries.

**FOCUS:
PROTECTING PERSONAL
DATA**

4

**Important issues
concerning personal data
in library work****Marianne Meior**

Marianne Meior, the Chief Specialist on Data Protection and Legal Information at the National Library of Estonia, describes several aspects of the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR) that entered into force on the 25th of May. We get to know the principles of processing personal data and what should be done to bring the activities of libraries into full conformity with the GDPR.

QUO VADIS, LIBRARY?

13

**Tiger leap in cataloguing
and in the development of
catalogues. Part II****Jane Makke**

We continue to introduce a new cataloguing standard, RDA (Resource Description and Access), and the IFLA Functional Requirements that form the basis of RDA. In the present journal issue, we seek answers to the following questions: what is an entity; how can the FRBR requirements be applied in our familiar bibliographic world; what does the user gain from this?

**DEVELOPMENT
ACTIVITIES**

19

**Looking for the road ahead
for interlibrary lending.****Part III****Marii Väljataga**

Being flexible, diversified, internationally entwined service, the interlibrary lending (ILL) is frequently the first one to know about the developments in the information world and also uniquely capable of reacting, adapting itself again and again to new circumstances. The previous parts of the article focused on the currently used and planned ILL solutions in the world. The third part of the article by Marii Väljataga, Ph.D., provides a vision of how should we think about the circulation of book resources in the nearest future.

22

**Summer school for children's
librarians****Ädu Neemre**

In her piece, Ädu Neemre, the Head of the Children's and Youth Department of Tartu Public Library, writes about the beginnings and the present day of the Summer Academy for Children's Librarians. She writes: "The Summer Academy for Children's Librarians offers the listeners lectures of various content, be it philosophization, storytelling, creative writing, reading therapy, improvisation games, or ethnic attitudes and changing them. These educational days provide an opportunity to take a look at one's everyday work from the distance and at a different angle and to put one's doings into the general context of children's and youth culture. Those who pass the course at the Summer Academy are awarded with the certificate of the Open University of the University of Tartu that qualifies for applying for a librarian's professional qualification."

PERSONAGE

24

**Missis Lea – firm as a rock
at Võõpsu.****An interview with
Lea Saaremäe
Mihkel Volt**

Võõpsu Library lives a genuine life in a building that was erected before WW II and seems to be originating from some Ilon Wikland illustration. The leg-

endary Lea Saaremäe has managed the library since the autumn of 1959. That is way we – together with a photographer, Teet Malsroos – set out to inquire about the doings of Missis Lea and Võõpsu Library. "You always have to be in a good mood, know you readers, understand their preferences, and be able to suggest them suitable reading material," provided Missis Lea us with an evergreen recipe for handling readers.

**LIBRARIES IN ESTONIA
AND ABROAD**

28

**Professional traineeship in
the Centre Pompidou in Paris****Annika Aas**

The author shares the experiences of her traineeship in the libraries of Paris last year. "Besides the beauty, convenience and popularity of libraries, I was even more amazed at the librarians' mobility and adaptability. As the machines do the work of lending and returning books almost everywhere, then the librarians have totally other function to fulfil. They are rather communicators and advisers, the holders and distributors of information, the organisers of events, workshop managers; they can be successful in whatever department," writes Annika Aas.

**100 YEARS OF
THE REPUBLIC OF
ESTONIA**

32
“JutuPeatus” or
100 Estonian fictional literary
works in public space
Linda Jahilo

The author provides an overview of a project, “JutuPeatus” (“StoryStop”), which is led by Tartu Public Library and aims to provide with signposts in public space a hundred important Estonian fictional literary works that are related to these places. Every signpost displays a brief extract of the work related to the spot, a QR code, and information about the homepage www.jutupeatuus.ee. The visitors of the homepage can listen to already longer passages from the selected books, recorded by actors, and study the Estonian map where the locations of all the signposts are tagged.

**NATIONAL LIBRARY OF
ESTONIA 100**

36
Three pearls from the
realm of music.
An interview with Heidi
Heinmaa and Anniki Vahkal
Mihkel Volt

The field of music has always been of great importance for the National Library over the time. Music-related materials can be found from a number of stacks. Heidi Heinmaa, Ph.D., the Head of Sheet Music Sec-

tion, and Anniki Vahkal, Senior Archivist, describe three music materials that the National Library preserves. These are: (1) a sheet music paperback by Auguste de Weyrauch (August von Weyrauch), *Six minuets pour le piano-forte* (“Six minuets for the piano”), published 200 years ago in Tartu, that has become a true rarity and is known to be one of the oldest surviving art music prints of Estonia; (2) the manuscript of a choir song by Gustav Ernesaks (1908–1993), *Mu isamaa on minu arm* (“My Country is My Love”), which is among the pearls of the composer’s and choir conductor’s personal archive; and (3) “Sonatina for Piano No. 1, Op. 1.”, Arvo Pärt’s first numbered opus. The latter was also Arvo Pärt’s first printed work, published in Riga by the Latvian State Publishing House, and the title is written in Latvian and Russian.

**ESTONIAN LIBRARIANS’
ASSOCIATION**

39
Spring information day for
rural librarians
Lea Rand

On the 26th of March, the Information Day of the ELA Rural Libraries Section was held in the Small Conference Hall of the National Library of Estonia. It included lectures about the training courses on digital literacy, “e-Community”, and library statistics, Estonian children’s literature, Russian

literature in the 21st century, and about the ways of making one’s library visible on social media and how to design posters. The Head of the Section, Lea Rand, provided an overview of the activities of the Rural Libraries Section in 2017.

41
The Committee on
Antiquarian Book in
Maarjamäe Palace
Ave Pill

This year’s spring joint venture of the ELA Committee on Antiquarian Book was held on the 18th of May. Its aim was to get acquainted with the rich collections of the Estonian History Museum and to visit a grand exhibition, “My Free Country”, displayed within the framework of Estonia 100 festive programme.

NEWS

41
In memoriam:
Saima-Õie Andla
 (8.04.1942–30.05.2018) –
 a long-standing former Director
 of Pärnu Central Library

Toimetuskollegium:

Janne ANDRESOO

Kadri HAAVANDI

Gerda KOIDLA

Silvi METSAR

Reet OLEVSOO

Maris PAAS

Kristina PAI

Asko TAMME

Marje TAMRE

Ilmar VAARO

Kristel VEIMANN

Esikaanel:

 Lea Saaremäe –
 Võõpsu Raamatukogu
 juhataja

Foto: Teet Malsroos

Tagakaanel:

 Aapo Ilvese *JutuPeatus*
 Räpinas

Foto: Andrus Karpson

Ilmub

6 korda aastas

Eesti Kultuurkapitali

ja Hasartmängu-

maksu Nõukogu

toetusel.

ISSN 0235-0351

Raamatukogu
toimetus

 Toimetaja
 Mihkel VOLT

 Keeletoimetaja
 Gerli EERO

 Kujundaja
 Margit PLINK

Aadress:

 15189 Tallinn,
 Tõnismägi 2
 Eesti Rahvusraamatukogu

www.nlib.ee/
ajakiri

nlib.ee/ajakiri
RK
3/2018

JUTU
PEATUS

Oige räpinlane võtab ikka ainult siis sõna, kui temal midagi oelda on.

Aapo Ihes „Õopik Võhandu Kaldalt“
Viata ja kuulä www.jutupeatus.ee

RAHVALIK RAAMATUKOGU

